

Fakulteten för
Hälsa, natur- och teknikvetenskap
Folkhälsovetenskap

Elisabeth Andersson

Jämställt föräldraskap

En kvalitativ litteraturöversikt av forskning i Norden

Gender equality and parenthood
A qualitative literature review of research in Nordic countries

Examensarbete i Folkhälsovetenskap 1, 15 hp

Datum/Termin: Hötterminen 2013
Handledare: Hilde Ibsen
Examinator: Ulla-Britt Eriksson

Förord

I mitt arbete som barnmorska möter jag blivande och nyblivna föräldrar. Dagens blivande fäder är oftast mycket deltagande och önskar förbereda sig för det nya liv som skall komma med en ny familjemedlem. Alla kvinnor och män har en föreställning om hur ett jämställt liv ser ut och bär med sig könsroller mer eller mindre medvetet. För att kunna möta varandra i en relation både privat och professionellt är ett ärligt intresse för den andra personens upplevelse av sina livsvillkor avgörande.

Hur vi som professionella bemöter och förhåller oss till föräldrar speglar i många avseenden egna föreställningar och attityder vilka hänger samman med våra erfarenheter och bilder av hur ett gott och jämställt föräldraskap skall se ut. Att medvetandegöra våra egna värderingar och erfarenheter och sätta dem åt sidan är en förutsättning för att möta människor där de befinner sig och aktivt lyssna och reflektera över deras livsvillkor utan att regera utifrån egna tankar och känslor.

Hösten -11 påbörjade jag på Karlstad universitet studier i folkhälsovetenskap med kurser rörande barn och ungdomars liv och hälsa som givetvis är beroende av familjens totala livssituation. Möjligheten att fördjupa mig i ett ämne blev aktuellt och ämnesvalet kom relativt omgående då frågor runt jämställdhet och könsroller är något som berör alla och är ett ämne för diskussion. Folkhälsoarbetet handlar i många sammanhang om att människors villkor på individ och samhällsnivå blir så jämställda och jämlika som möjligt. Professionella som möter föräldrar behöver ytterligare kunskap om hur könsroller och jämställdhet påverkar livsvillkoren för dagens kvinnor och män. Min förhoppning har varit att detta arbete skall ge oss ökad förståelse för vilka faktorer som gynnar föräldraskapet och verka för ett salutogent arbetssätt.

Tack till min handledare Hilde Ibsen för handledning i kvalitativ metod och värdefulla diskussioner om ämnet som berör alla män och kvinnor som är föräldrar.

Sammanfattning

Föräldraskapet innebär för de flesta kvinnor och män en stor omställning. Barnets behov får i de flesta fall högsta prioritet och stora krav ställs på de vuxna att samarbeta runt barnets omvårdnad och hemmets skötsel. Av tradition har kvinnan tagit det största ansvaret för hem och barn medan mannen har haft rollen som skyddande och ekonomiskt ansvarig för familjen. Sedan 1950-talet har allt fler kvinnor med familj arbetat utanför hemmet och i dag, år 2013 ser vi det som en självklarhet att även kvinnor skall beredas möjligheten att studera och få ett yrke. Under 1970-talet kom debatten om jämställdhet att växa. Frågor som berörde kvinnor och mäns lika rätt att påverka sina liv och att beredas möjligheten till att kombinera familj och avlönat arbete blev allt viktigare på den politiska arenan. Kampanjer med budskapet att dela på föräldraledigheten sågs som en möjlig väg att påverka männen att dela på ansvaret för barnen och med det ett mer jämställt föräldraskap.

Syftet med uppsatsen har varit att analysera vad aktuell forskning i Norden har kommit fram till vad gäller jämställdhet i föräldraskapet. Både kvinnor och män har tillfrågats i de vetenskapliga studierna som artiklarna redovisar. Fem vetenskapliga artiklar från Sverige, Norge och Finland med olika vinklingar på jämställt föräldraskap har granskats med en kvalitativ litteraturöversikt.

Resultatet visar att mycket har hänt vad gäller mäns och kvinnors syn på föräldraskapet samtidigt som könsrollerna i många hänseenden lever kvar. De nordiska länderna är långt fram i forskningen om jämställdhet på olika nivåer i samhället om jämförelser görs med andra länder i Europa. De fem artiklarna visar att män önskar vara delaktiga i sina barns liv, kvinnor och mäns hälsa påverkas av jämställdhet och moderskapet konkurrerar med karriären. Beskrivningen av en god förälder präglas av könsroller samtidigt som dagens fäder hyllas för sitt deltagande i barnens vård och fostran.

Nyckelord: "gender equality", parenthood, health, parenting, jämställdhet, föräldraskap

Abstract

Parenthood means a great change for most women and men. In most cases, the child's needs receive highest priority and great demands arise for the parents to cooperate with taking care of the child and the household. By tradition, the woman has been responsible for the household and the child, while the man has had the role of protecting the family and supporting it economically. Since the 1950s, more women with families have had an occupation outside the home, and nowadays it is for granted that women also have the opportunity to receive an education and a profession. Throughout the 1970s the debate about equality grew. Questions considering the equality between women and men to control their own lives, together with the opportunity to combine family and a paid profession, became more important questions on the political arena. Political campaigns with the message that parental leave should be split between the parents were seen as a possible path to influence the men to share responsibility of the children, and therefore generating a more equal parenthood.

The purpose of this paper has been to analyze what current research in Scandinavia has led to considering equality within parenthood. Both women and men have been questioned in the scientific studies that the papers present. Five scientific papers from Sweden, Norway, and Finland, with different views of parental equality, have been reviewed using qualitative literature review.

The results show that there have been changes in how women and men view parenthood, while the gender roles in many aspects still linger. The Scandinavian countries are far ahead in the research of equality in different levels of the society, compared to other European countries. The five papers show that men wish to be a part of their children's lives, women's and men's health is affected by equality and motherhood competes with the professional career. The description of a good parent is featured by gender roles, in the same time as today's fathers are acknowledged for their participation in the caretaking and nurturing of the children.

Keywords: "gender equality", parenthood, health, parenting, jämställdhet, föräldraskap

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.1.1 Föräldraledighet ett mått på jämställdhet?	6
1.1.2 Andra länders syn på jämställdhet	8
1.1.3 Historiskt perspektiv på könsroller och jämställdhet i Sverige.....	9
1.1.4 Jämställdhet och folkhälsa	12
1.1.5 Teorier om jämställdhet och familjeliv	13
1.1.6 Stöd i föräldraskapet	16
1.2 Syfte.....	17
1.3 Forskningsfråga	17
2 Metod	18
2.1 Litteratursökning-datainsamling och urvalskriterier	18
2.2 Analysmetod.....	20
2.3 Forskningsetiska överväganden.....	20
2.4 Validitet och Reliabilitet.....	20
3 Resultat.....	22
3.1 Översikt av artiklarna	22
3.2 Gender Equality or Primacy of the Mother? Ambivalent Descriptions of Good Parents.	23
3.2.1 Tre generationer ger sina beskrivningar av en god förälder	23
3.2.2 Har mödrar fördel i beskrivningen god förälder?	23
3.2.3 Olika roller i föräldraskapet	24
3.2.4 Jämställdhet i går och i dag.....	25
3.2.5 Sammanfattning av studien.....	26
3.3 Combining professional work with family responsibilities- a burden or a blessing ? ...	26
3.3.1 Avlönat arbete och föräldraskap	26
3.3.2 Olika modeller för att hantera kombinationen arbete/familj.....	27
3.3.3 Familjemodell och könsroller i förhållande till hälsa och välmående.	28
3.3.4 Skillnader mellan kvinnor och män	29
3.3.5 Sammanfattning av studien.....	30
3.4 De nya fäderna. Om pappaledighet, jämställdhet och nya maskulina positioner.....	31

3.4.1 Mäns olika perspektiv på samhällets kampanjer för ökad jämställdhet-föräldraledighet	31
3.4.2 Sammanfattning av studien	35
3.5 Preferences, constraints or schemas of devotion ? Exploring Norwegian mothers withdrawals from high-commitment carriers.	36
3.5.1 Från karriär till omvårdnad	36
3.5.2 Jämställdhet och könsrollers betydelse för karriärinriktade kvinnor	36
3.5.3 Yttre och inre faktorer som påverkar kvinnors val	37
3.5.4 Könsbunden arbete-familje anpassning	37
3.5.5 En oväntad förskjutning av roller- från karriär till omvårdnad.....	38
3.5.6 Föräldraledighet för kvinnor och män som valt karriär	38
3.5.7 Tillbaka till karriären	39
3.5.8 Bryta hängivenheten till arbetet	39
3.5.9 Sammanfattning av studien	40
3.6 Gender Equality and Fertility in Sweden.	41
3.6.1 Statistiska uppgifter intressanta för studien	41
3.6.2 Faktorer som påverkar fördelningen av föräldradagar mellan män och kvinnor.....	41
3.6.3 Påverkar den könsfördelade föräldraledigheten parens fortsatta barnafödande	42
3.6.4 Sammanfattning av studien	43
3.7 Resultat av den jämförande analysen	43
4 Diskussion	45
4.1 Metoddiskussion	45
4.2 Resultatdiskussion	47
4.3 Konklusion.....	52
Referenser.....	53

1 Inledning

Erfarenheten av att bli förälder är en stor upplevelse både för kvinnor och män. Dagens blivande fäder är ofta engagerade i det kommande barnet redan under graviditeten, särskilt förstagångsfäder. Under graviditeten förbereder sig blivande mödrar och fäder för att ta emot en ny familjemedlem som skall påverka deras framtida liv och relation. Kvinnors fysiska förändringar under graviditeten gör att de tidigare och mer påtagligt förbereder sig även psykiskt för det kommande föräldraskapet. Även om paren samtalar om det kommande uppdraget är det svårt att helt och fullt veta vad det kommer att innebära. Vänner, syskon och andra som sedan tidigare är föräldrar kommer att dela med sig av sina råd och erfarenheter. Förberedelserna kan vara efter konstens alla regler men blir ändå för många en stor omställning då det lilla barnets behov kommer före allt det som de tidigare kunnat prioritera, arbeta, träna, umgås med vänner och sova hela nätter. Unga människor tycker kanske att det är självklart att alla som önskar skall få möjligheten att utbilda sig och arbeta heltid. Fritiden fylls med det kvinnor och män önskar utan att det ställer några större krav på att den andra parten finns till hands. Ett delat föräldraskap bygger på att föräldrarna kommunicerar och gemensamt strävar efter både en god omvårdnad för barnet och ett gemensamt ansvar för familjen. Att få ta del av ett barns utveckling och uppväxt innebär ett ansvar men också mycket glädje och lärdom om hur vi själva fungerar i olika situationer. De flesta män och kvinnor har ett önskemål om att leva ett liv med jämställdhet och balans i förhållande till de krav arbetsliv och familj kräver. Vi har alla förebilder med oss inför föräldraskapet, mer eller mindre goda, och traditionella könsroller följer oss medvetet och omedvetet

1.1 Bakgrund

Sedan 1970-talet då allt fler kvinnor har ett avlönat arbete utanför hemmet har könsrollernas betydelse inneburit sociala förändringar. För att kvinnor skall kunna kombinera barnafödande och avlönat arbete har ett flertal politiska åtgärder utformats. Män och kvinnor skall behandlas lika vid tillsättning av tjänster, möjligheten att vara föräldraledig med ekonomisk ersättning finns enligt lag sedan 1970-talet och kommunal barnomsorg skall erbjudas till alla som önskar. Enligt aktuell statistik (SCB, 2012) är det i dag fler kvinnliga än manliga studenter på Sveriges universitet vilket innebär att allt fler kvinnor söker kvalificerade arbeten och konkurrerar med männen i arbetslivet. Ökad jämställdhet får konsekvenser för kvinnors

och mäns hälsa och liv (Månsdotter, 2009). Kvinnors deltagande på arbetsmarknaden har påverkat rollerna mellan könen både socialt, ekonomiskt och vad gäller reproduktion. Kvinnorna har en utvidgad social tillhörighet utanför familjen och avlönat arbete ger en större ekonomisk frihet. Reproduktionen påverkas med hänseende till ålder då allt fler skjuter upp barnafödandet på grund av studier och karriär. Det kan innebära att kvinnan inte har möjlighet rent fysiskt att få ett större antal barn vilket påverkar familjestorleken. Aktuella forskare (Bekkengen, 2002; Duvander, 2006 & Månsdotter, 2009) inom området jämställdhet menar att dagens familjeliv kan ses ur två synvinklar, förändringsperspektivet och fortsatt kontinuitet. Kvinnor och män behöver förändra sina roller vad gäller ansvarsområden i hemmet samtidigt som de roller som förväntas av dem lever kvar. Trots att kvinnor arbetar utanför hemmet har de fortsättningsvis huvudansvaret för hemarbetet och omsorgen om familjens barn. Perälä-Littunen (2007) menar i sin forskning att kvinnans roll som barnuppfostrare har stärkts genom ekonomiskt oberoende, särskilt i de fall paret separerar. De nordiska länderna kan ses som pionjärer vad gäller könsrollsförändringar om jämförelser görs med andra länder i Europa och USA (Perälä-Littunen, 2007). Kvinnor i Norden har ett högt födelsetal som samtidigt kombineras med ett avlönat arbete vilket ställer krav på föräldrarna att dela på ansvaret för barn och hem (Grönlund, 2008).

Utifrån forskning, utredningar och samhällsdebatter kan tre syften med att öka mäns uttag av föräldraledighet läsas ut: 1) jämställdhet 2) barns rätt till båda föräldrarna och 3) en förändrad mansroll. Att jämställdhet bör uppmärksammas i forskning, policy och praktik stärks ytterligare av att Statens folkhälsoinstitut har identifierat detta som en central bestämningssfaktor för folkhälsan och som en huvudindikator för uppföljning av den svenska folkhälsopolitiken. Delområde 1 i de folkhälsopolitiska målen- *Delaktighet och inflytande i samhället* inbegriper forskning och utveckling med hänsyn till jämställdhet (Fhi 2005).

1.1.1 Föräldraledighet ett mått på jämställdhet?

Bekkengen (2002) har studerat om kvinnor och män har samma skyldigheter och rättigheter när det gäller föräldraskap och förvärvsarbete och om de har samma möjligheter att ta ut eller avstå föräldraledighet. Mäns föräldraledighet har kommit att bli ett mått på jämställdhet. Använder samhället pappaledighet som ett jämställdhetsmått framstår 1970-talets fäder lika jämställda som dagens män om hänsyn tas till antal dagar som tilldelades totalt och de dagar som mannen kunde utnyttja. Den kultur som råder på arbetsplatsen vad gäller föräldraledighet för män varierar. På en del arbetsplatser talar ledningen om en ”barnorienterad maskulinitet ”

utan att den omsätts i praktiken. Männén, även på chefsnivå förespråkar pappaledighet och hävdar att mannen bör ta över efter amningstiden men anser att det är omöjligt att vara föräldraledig för egen del (Bekkengen, 2002).

Statistiken visar dock fortfarande att män har den största ekonomiska försörjningspositionen. Föräldrar delar på hemarbetet i större utsträckning men det är fortfarande på 2010-talet kvinnan som har huvudansvaret. Det finns forskare som menar att den ” barnorienterade” maskuliniteten visar en tendens till att män vill vara hemma med sina barn men det innebär inte nödvändigtvis att de är jämställda. Flera kampanjer har genomförts med budskapet om att det inte finns någon konflikt mellan föräldraledighet och manlighet. Regering och statliga myndigheter har med dessa kampanjer via media önskat påverka män att i större utsträckning dela på ansvaret för barnen. Pappaledigheten har varit ett politiskt projekt där myndigheter och föreningar som stått bakom dessa kampanjer har sett det som en betydande del i jämställdheten mellan män och kvinnor. I kampanjerna har normbilder om hur män bör tänka, känna och agera målats upp- normer som män skall förhålla sig till (Johansson & Klinth, 2007). Ifrågasättandet av traditionella könsroller har i Sverige rötter från 1960-talets politiska debatt om att kvinnor skall beredas samma möjligheter som män till ekonomiskt oberoende. Ambitionen att förändra mäns attityder och förhållningssätt till hemarbete och omsorg om barn fick sitt främsta politiska uttryck i den föräldraförsäkring som trädde i kraft 1974. Försäkringen innebär att en förälder har möjlighet att vara hemma med barnet och få ekonomisk ersättning från försäkringskassan. Antal dagar som ersätts har varierat över tid och har blivit fler, även regler om hur dagarna får fördelas mellan föräldrarna har förändrats. Den politiska visionen gällde två områden, dels att stärka kvinnans position i yrkes- och samhällsliv, dels stärka mannens praktiska ansvar för hem och familj. Uppföljande arbete efter att reformen genomförts visade ett stort glapp mellan den offentliga bilden av ett modernt jämställt land och de attityder och vardagspraxis som fanns i svenska familjer. Detta ledde till att politiska strategier utformades och olika kampanjer genomfördes för att ” tala männen till rätta”. Från 70-90 talet har budskapet framställts som en möjlighet eller chans för männen att dela på tiden med barnen och att de gick miste om förmånen och det privilegium som det innebär att ta del av barnens vardag. Under de senaste årens kampanjer framställs delat ansvar mellan föräldrarna som en självklarhet och nödvändighet. Budskapet har skärpts upp till att männen kan inte välja eller välja bort ansvaret för sina barn utan det är en självklarhet att de delar på barnens omsorg tillsammans med sin partner (Bekkengen, 2002).

Undersökningar sedan 80-talet visar att svenska män har en positiv attityd till föräldraledighet samtidigt som statistiken talar ett annat språk (Bekkengen, 2002). I början av 80-talet tog männen ut 5 % av den totala ersättningstiden. Den siffran har ökat och 2004 använde männen knappt 19 % av tiden. Enligt färsk statistik togs nästan 24% av föräldradagarna ut av män 2011. Försäkringskassans ekonomer har beräknat hur länge det skulle dröja, om det fortsatte i samma takt som under 2000-talet innan det var ett 50/50 uttag och menar att det skulle enligt matematiska beräkningar dröja till år 2035 (Försäkringskassan, 2012).

1.1.2 Andra länders syn på jämställdhet

Norge är ett land som från politiskt håll talar för jämställdhet och familjevänlighet och där man kombinerar hög fertilitet med stort kvinnligt deltagande i arbetslivet. Landet har en föräldraledighetslagstiftning med ekonomisk ersättning upp till ett år med möjlighet till förlängd obetald ledighet och möjlighet till deltidsarbete. Familjen har tillgång till väl utbyggd barnomsorg för att lösa tillsynen av barnen när båda föräldrarna jobbar (Halrynjo & Lyng, 2009). Även om arbete-familjebegränsningar är bemötta med välutvecklade politiska åtgärder påverkar moderskapet fortfarande Norges kvinnors karriärutveckling. Åtgärder i form av föräldraförsäkring och utbyggd barnomsorg är exempel på samhällets åtgärder för att underlätta för kvinnor och män att kombinera familj och avlönat arbete. Betald föräldraledighet gäller för både mödrar och fäder men utnyttjas till största del av kvinnor. Statistiken visar att 80 % av mödrarna tar ett helt år av ledigheten medan 82% av fäderna tar ut endast fem veckor eller mindre (NOU, 2008).

Jämställdhetsideologin är accepterad i Finland och fäder förväntas delta i föräldraträffar under graviditeten och besök på barnavårdscentralen. Delad föräldraledighet var till en början en del i jämställdheten mellan män och kvinnor men har på senare tid varit framställd av jämställdhetsförespråkare som en väg att främja anknytningen mellan far och barn (Perälä-Littunen, 2007).

Jämförelser har gjorts mellan Skandinavien och Tyskland, Schweiz och Österrike då dessa länder är relativt lika vad gäller levnadsstandard och kultur men olika när det gäller hur stora resurser som samhället använt för att skapa jämställdhet mellan könen. Vid sammanställning av resultat där man jämfört människors upplevelse av jämställdhet är paren mer oeniga om hur hushållsarbetet fördelas i länder med högt prioriterade jämställdhetsmål.

Upplevelsen av att arbetet kommer i konflikt med familjen påverkas av det socialpolitiska sammanhang som individen bor och arbetar i. Det betyder att människor som bor i

Skandinavien upplever större svårigheter med att förena arbete och familj än vad människor i Schweiz, Österrike och Tyskland gör. Människor som lever i länder där jämställdhet är en högt prioriterad målsättning och har en positiv inställning till jämställdhet upplever oftare att arbete och familjeliv kommer i konflikt. Detta kan förklaras av att det finns en klyfta mellan önskan om jämställdhet och den faktiska arbetsfördelningen, vilket är en rollfördelning som ofta följer ett relativt traditionellt mönster även i dessa länder (Nordmark, 2008).

Amerikansk forskning visar helt andra förhållanden än Norden vad gäller möjligheten till att kombinera karriär och familj där samhället har få regleringar eller åtgärder för att kombinera heltidsarbete med familjeansvar (Halleröd, 2008). Den största delen av barnomsorg och hjälp i hemmet är privatiserad och står främst till buds för dem som är ekonomiskt starka och kan betala för tjänsterna. Föräldrar med låg inkomst är oftast hänvisade till familj, grannar eller vänner som kan hjälpa dem med tillsyn av barnen när de arbetar. Många gånger får de arbeta på obekväma arbetstider inom exempelvis serviceyrken. I familjer där mannen har en hög inkomst väljer många kvinnor att vara hemma med barnen och tar huvudansvaret för barnens omsorg och hemmets skötsel. I ekonomiskt starka familjer där båda föräldrarna arbetar väljer de i större utsträckning att ta hjälp av exempelvis aupair (Halleröd, 2008).

1.1.3 Historiskt perspektiv på könsroller och jämställdhet i Sverige

Studier som presenterades i början av 1900-talet menade exempelvis att flickor under puberteten måste välja mellan att utveckla sin hjärna, det vill säga studera och att senare kunna föda friska barn. Flickors studier påstods ta så mycket kraft och energi från en ung kvinnas tillväxt att fortplantningsorganen riskerade bli underutvecklade (Hirdman & Åström, 1992).

Under 1920-talet gick Sverige från jordbruksland till industriland. Som jordbrukare var det vanligt att familjer bestod av flera generationer. Denna familjeform innebar att det fanns flera personer inom familjen som kunde dela på ansvar för barn och hem. Kvinnorna höll storfamiljerna samman och hjälp kunde ges både till den äldre och yngre generationen. Familjen var ideologiskt sett samhällets viktigaste enhet och kyrkan hade en stark moralisk syn på äktenskapet. I de fall kvinnorna arbetade fick många av dem som gifte sig under 1920-talet ett avskedsbrev från sin arbetsgivare, andra fick det när de väntade barn. Det ansågs ej som något alternativ att gifta kvinnor arbetade utanför hemmet. Kvinnans roll var att sköta

hemmet och de eventuellt kommande barnen (Hirdman & Åström, 1992; Alldèn, Rogoff Ramsøy & Vaa, 1986).

Under 1930-talet, flyttade allt fler till städerna. Familjerna fick i större utsträckning klara sin egen försörjning och mannen var den som arbetade utanför hemmet. Färre gifte sig och skaffade barn och befolkningen minskade. Olika politiska diskussioner fördes där man tog upp det minskade barnantalet och det fördes fram olika åtgärder för att stimulera tillväxten. År 1931 infördes i Sverige en moderskapsförsäkring som innebar att kvinnan i samband med förlossningen fick en mindre summa pengar som hjälp för ökade kostnader i samband med att barnet kom. I Norge pågick en diskussion om att genom ekonomiska bidrag till familjerna öka samhällstillväxten och det betalades till en början ut en morslön som sedan kallades barnbidrag. År 1934 var paret Myrdal politiskt aktiva i Sverige och de arbetade för att staten skulle ta större ansvar för att stödja och underlätta för barnfamiljer. De föreslog åtgärder i form av barnomsorg, skolmåltider och barnbidrag (Hirdman & Åström, 1992; SCB, 2010)

År 1938 tilläts preventivmedel men tillgången var högst begränsad och det skulle dröja till 1964 innan p-piller godkändes i Sverige. Möjligheten till att i större utsträckning kunna planera sina graviditeter var ett steg mot att öka kvinnors rätt till att påverka sina liv. Mödrahjälp till behövande och moderskapspenning till alla infördes. Lag om förbud att avskeda kvinnor vid giftermål och graviditet kom 1939-40 (SCB, 2010). Under andra världskriget 1939-1945 lades de diskussioner som fanns i Norden om olika former av barnbidrag på is för att sedan åter ta fart efter kriget .

År 1947 infördes barnbidraget och Karin Kock blev den första kvinnan i regeringen. Femtiotalet var hemmafruarnas tid men senare kom kraven på att fler kvinnor skulle arbeta då de traditionella kvinnojobben ej täcktes av ogifta kvinnor. År 1955 infördes tre månaders ledighet för yrkesarbetande kvinnor vid barnsörd (Jämo, 2012).

Under 1960-talet var det en generell trend i Norden att efterkrigstidens generation kvinnor fick avlönat arbete. Kvinnorna behövde inte välja mellan att gifta sig och att fortsätta arbeta vilket gjorde att ett stort antal kvinnor fanns på arbetsmarknaden under 1970-talet. Rätt till lika lön för lika arbete kom 1969, drygt 40 år sedan men mycket är kvar att göra inom det området. Kravet på utbyggd barnomsorg kom som en följd av att mödrarna allt mer arbetade utanför hemmet och i Sverige liksom i Norge ökade platserna inom barnomsorgen först på 70-

talet. Det innebar att kvinnorna till följd av att utbyggnaden dröjde hade det svårare att ta ett avlönat arbete utanför hemmet. I de nordiska länderna fortgår en politik för att främja kvinnors möjligheter och rättigheter för ett avlönat arbete i kombination med ett familjeliv (Åström & Hirdman, 1992).

Jämställdhet och könsroller diskuterades allt livligare i den offentliga samhällsdebatten under 70-talet. Redogörelse för frekvensen kvinnor i Norden som arbetade utanför hemmet 1900-1980 visar på vissa skillnader. Allt sedan början av 1900-talet, när det började föras statistik över yrkesarbetande kvinnor, har Finland haft högst andel gifta arbetande kvinnor. Detta har hållit i sig under hela den redovisade perioden följt av Danmark, Sverige och sedan Norge. År 1980 hade siffrorna jämnat ut sig och låg i samtliga länder runt 40-45 %. Norge har hela tidsperioden visat lägre siffror vid redovisning av gifta arbetande kvinnor. År 1977 hade norska arbetande kvinnor endast 18 veckors graviditetsspenning vilket visar på att föräldraförsäkringen i Norge har släpat efter exempelvis Sverige. Historiskt sett har de kvinnor som varit bosatta i städerna i större utsträckning haft möjligheter till ett avlönat arbete, i förhållande till dem som bodde på landet (Alldèn, 1986).

Föräldraförsäkringen kom 1974 och inkluderade då även männen. Sverige var före de andra nordiska länderna i arbetet för jämställdhet med att exempelvis mer aktivt arbeta för kommunal barnomsorg. Under 1980-talet kom allt oftare jämställdhetsfrågor upp på riksdagens agenda och den allt intensivare jämställdhetsdebatten förde med sig ett antal nya lagförslag. Lag om könsdiskriminering inom arbetslivet kom 1980. År 1983 öppnades alla yrken för kvinnor, även inom försvaret (SCB, 2010).

År 1992 kom en ny jämställdhetslag som sedan reviderats 1994, 2001 och 2006.

Diskrimineringslagen trädde i kraft 2009 och den omfattar bland annat diskriminering på grund av kön vilket gjorde att Jämställdhetslagen upphörde (SCB, 2010). Ser man till ett perspektiv på hundra år kan det tyckas att mycket har skett och ser vi på förhållanden globalt sett har Norden i särklass kommit längst vad gäller jämställdhet mellan män och kvinnor (Måndotter, 2009).

De överordnade målen i svensk jämställdhetspolitik är att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det kan sedan delas in i delmål:

1. Makt och inflytande (samma rätt att forma villkoren och påverka besluten).
2. Ekonomi (samma möjlighet till utbildning, arbete och ekonomisk självständighet).

3. Hem- och omsorgsarbete. Ökad andel barnfamiljer som kan erbjudas avlastning i vardagssysslor som exempelvis städning, klädvård/tvätt, och tillsyn av barn (samma ansvar för hemarbete och samma möjlighet att ge och få omsorg).

4. Kvinnor och män, flickor och pojkar, skall ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet (Faktablad om Regeringens jämställdhetspolitik, 2009). Den 1 juli 2008 infördes en jämställdhetsbonus som ska förbättra förutsättningarna för jämställdhet vad gäller föräldraledighet och deltagande i arbetslivet. Utifrån hur barnets föräldrar fördelar ledigheten beräknas bonusen. Regeringens jämställdhetspolitik har som mål att motverka och förändra system som konserverar fördelningen av makt och resurser mellan könen på en samhälls nivå, dels till att skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt och möjlighet att påverka sin livssituation. För att uppnå målet genomför regeringen sedan 2007 en omfattande satsning på att utveckla och förstärka jämställdheten. Jämställdhetspolitiken har tillförts 1,6 miljarder kronor för åren 2007-2010. Det är den största satsning på jämställdhet som har genomförts i Sverige. I juli 2007 infördes ett skatteavdrag för hushållsnära tjänster och reformen har inneburit för en större andel familjer möjlighet till avlastning i hemmet. Trots stora satsningar måste det fortgå ett politiskt arbete där förutsättningarna för jämställdhet vad gäller föräldraledighet och deltagande i arbetslivet följs upp (Faktablad om Regeringens jämställdhetspolitik, 2009).

1.1.4 Jämställdhet och folkhälsa

Anna Månsdotter (2009) har i sin rapport beskrivit faktorer som påverkar hälsan vilket tyder på att en jämnare fördelning av föräldraledighet mellan kvinnor och män kan bidra till ökad jämställdhet och förbättrad folkhälsa (Månsdotter, 2009). Fortfarande behövs ytterligare kunskap om orsak och verkan. En studie utförd i Stockholm 2006 av bland andra Månsdotter var syftet att undersöka hur chansen att vara pappaledig hörde samman med sociala och hälsorelaterade förhållanden före föräldraskapet. Det framkom att sunda livsstilar och god hälsa är vanligast bland män som frångår det genustraditionella föräldraskapet- de som tar pappaledigt. Ökad pappaledighet kan också antas påverka folkhälsan om det bidrar till att långsiktigt utjämna fördelningen av det obetalda och betalda arbetet mellan könen, vilket kan gynna kvinnor genom minskad ohälsosam stress och multipla roller. Studien har också visat att engagerade pappor gynnar barns intellektuella och sociala utveckling, samt psykisk och fysisk hälsa. Papporna själva kan gynnas då det framkommit att pappalediga män har lägre risk för sjukskrivning, slutenvård och för tidig död, samt lägre risk för alkoholrelaterade

problem. Män som väljer vårdansvar kan utveckla mer försiktiga attityder och beteenden eftersom riskbenägenhet i allmänhet hotar barns säkerhet (Månsdotter, 2010). Större andel kvinnor än män rapporterar sämre fysisk hälsa, psykisk ohälsa samt smärta. Kvinnor anger också oftare en kombination av höga krav och låg kontroll i arbetet, och att de har känt sig stressade flera gånger per vecka. Detta kan jämföras med att ohälsotalet år 2007 var 38 dagar för kvinnor och 27 dagar för män. Med ohälsotal menas de rapporterade sjukskrivningsdagarna från arbetsgivare och försäkringskassa (Försäkringskassan, 2012; Månsdotter, 2009).

1.1.5 Teorier om jämställdhet och familjeliv

Antonovskys beskrivning av förutsättningar för hälsa och livskvalitet kan appliceras på barnafödandet och föräldraskapet. I hans teori om salutogenes befrämjas hälsa av en ”känsla av sammanhang” inkluderande tre komponenter: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet (Antonovsky, 1991). Möjligheten att vara betydelsefull både i sin familj och i arbetet innefattar alla de tre komponenterna om balans uppnås. I begreppet begriplighet kan rymmas föräldrarnas möjligheter att förhålla sig till de krav både arbete och familj innebär. Mängden arbete skall vara hanterbar till den livssituation personen lever i och rollerna både på arbetet och i hemmet skall kännas meningsfulla (Antonovsky, 1991).

Simone de Beauvoir skrev 1949, man föds inte till kvinna man blir det. Detta kan anses vara starten på den diskussion vi i dag år 2013 känner till om det biologiska (medfödda) och sociala(förvärvade) könet. Hon påpekade att mannen beskrevs som det första könet och kvinnan det andra som ett komplement, men att det i föräldraskapet var det omvända med kvinnan som normen för en förälder och mannen som kompletterar (Elvin-Nowak, 2003).

I slutet av 1980-talet introducerade Yvonne Hirdman i Sverige genus som begrepp för det sociala könet. Hirdman grundar sin teori om genussystemet på logiker som kallas *dikotomi* och *hierarki*. Dikotomi innebär att könen skall hållas isär och inte sammanblandas vilket sedan ligger till grund för arbetsfördelningen mellan könen och i föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Hierarki syftar på mannen som normbärare och det mänskliga subjektet inom alla områden. Kvinnan framställs som könet, objektet och den biologiska varelsen. Hirdman (1988) menar att vi upprätthåller dikotomin på tre sätt:

- 1) Människor har en kulturell uppfattning om hur en kvinna och en man skall vara, idealtypen.
- 2) Hur kvinnor och män förhåller sig till varandra inom sociala rum som hem och arbetsplats.

Handlingsutrymmet som finns bibehåller ojämlikheter som exempelvis ansvarsfördelningen i hemmet.

3) Vi fostras in i en heteronormativ värld som avgör hur vi förhåller oss till varandra och andra (Hirdman, 1988).

Hirdman (2003) har också myntat begreppet *genuskontrakt* vilket är det som sätter ramarna för hur långt vi kan sträcka oss inom vårt genus. Kontrakten kan vara till fördel men också begränsande. Enligt Hirdman (2003) sker dessa kontrakt på olika nivåer, exempelvis samhälleligt, kulturellt och interrelationellt (Hirdman, 2003).

Skillnaden mellan män och kvinnor som är biologiska och genetiska är svåra att förändra. De fysiologiska skillnader som finns kring graviditet och amning är omöjliga att ändra. Vilka skillnader som är sociokulturellt skapade kan ibland vara problematiskt att urskilja såsom skillnader i anknytning och känslomässiga band till sina barn. Genusrelaterade faktorer påverkar biologin till exempel föreställningen om att unga män påverkar sin maskulinitet med att träna muskler och biologiska faktorer som amning motiverar mammor att ta ut största delen av föräldraledigheten (Månsdotter, 2009).

Begreppet jämställdhet förväxlas ibland med jämlikhet men har inte riktigt samma betydelse. Jämlikhet är ett bredare begrepp än jämställdhet. (Smirthwaite, 2007). Jämlikhet handlar om lika villkor, möjligheter och rättigheter vad det gäller exempelvis social klass, etnicitet, sexuell läggning och kön. Jämställdhet handlar ”bara” om relationen kvinnor och män, i vilken män kvinnor och män har lika villkor, möjligheter och rättigheter. Jämställdhet tar fasta på att kvinnor och män är delvis lika, delvis olika. Kvinnor och män skall bemötas utifrån sina specifika behov och få lika god kvalitet på exempelvis vård (Smirthwaite, 2007).

Jämställdhet har både en kvantitativ och en kvalitativ innebörd. Kvantitativ jämställdhet innebär att fördelningen mellan kvinnor och män skall vara jämn inom alla områden i samhället. Med kvalitativ jämställdhet menas att både kvinnors och mäns erfarenheter, kunskaper och värderingar skall tas tillvara och utveckla alla områden inom samhället. För att analysera relationen mellan kvinnor och män är det nödvändigt att se maktperspektivet på jämställdhet. Det är viktigt att ta reda på vems eller vilka villkor som ligger bakom olika skeenden och händelser som äger rum och granska vem som formulerar vilka premisser (Bekkengen, 2002).

Både jämställdhet och god folkhälsa är politiskt fastställda målsättningar och önskvärt är då att det finns positiva samband. Ökad jämställdhet i betydelsen grundläggande rättigheter för

kvinnor när det gäller mat, reproduktion, utbildning, resurser och inflytande är utan tvekan faktorer som leder till bättre folkhälsa (WHO 2008). Jämställdhet är inte endast ett begrepp i de nordiska länderna utan även en faktor att ta hänsyn till i politiska organ som WHO där det finns ett ansvar globalt sett. Mat reproduktion och utbildning kan tyckas vara självklara i Norden men är ej självklart i de underutvecklade länderna.

Svensk studie från 2010 (Månsdotter) visar att socialt och hälsomässigt privilegierade män har större chans att vara föräldralediga. Strategier för att nå en mer könsjämn föräldraledighet bör inriktas på de målgrupper som tar ut minst föräldraledighet såsom äldre förstagångspappor, utlandsfödda, egenföretagare, lägre utbildade och anställda inom privat sektor. Generella insatser för minskade inkomstskillnader mellan män och kvinnor och för en minskad könssegregerad arbetsmarknad behöver också enligt studien främjas.

Pappor som tar ut föräldraledighet är socialt och hälsomässigt privilegierade och de får genom sin pappaledighet ändrade attityder, minskat riskbeteende och en bättre psykisk hälsa. De som upplever god hälsa tar ut föräldraledighet och ledigheten i sig ger enligt studien bättre hälsa vilket gör att de män med redan goda förutsättningar ökar sina möjligheter till ett hälsosamt liv (Månsdotter, 2010).

Studier under de senaste tio åren tyder på att de inledande stegen mot ett jämställt samhälle är positivt för kvinnors, mäns och barns hälsa, men också att den fortsatta processen innebär påfrestningar för båda könen (Månsdotter, 2009). Om familjelivet inkluderas i definitionen jämställdhet kan data på individnivå tala för minskad sjukskrivning och för tidig död.

Forskning visar att jämställdhet i vård av sjuka barn innebar minskad risk för sjukskrivning bland kvinnor och män. Detta stödjer teorin att jämställdhet som också inkluderar familjelivet kan gynna kvinnor genom minskad stress parallellt med att män gynnas av rollexpansionen (Månsdotter, 2009).

Den tyska sociologen Ulrich Beck (1988) talar om den moderna familjen som en förhandlingsfamilj där roller, arbetsfördelning och ytterst själva relationen står under ständig omprövning. Betoningen av "jaget" kan göra parförhållandet mindre stabilt och självklart (Grönlund, 2008).

Sociologen Anthony Giddens (1988) framhåller att förutsättningar för ett annat "vi" baseras på mer känslomässig intimitet. Giddens skriver att en jämställd relation bygger på kommunikation och känslomässig tillfredsställelse snarare än ekonomiskt eller socialt tvång.

Denna relation bygger på en förutsättningslös dialog mellan två jämbördiga parter (Giddens, 1998).

Jämställdhet betyder att kön inte ska ge några anvisningar, inte heller när vi blir föräldrar. Det ska inte märkas mer på en kvinna att hon blir mamma än vad det märks på en man att han blir pappa. Det ska märkas lika mycket- från första början. Föräldrpositionen är enligt Elvin-Nowak den mest könsspecifika positionen vi människor har i vårt samhälle (Elvin-Nowak, 2003).

Birgitta Rydèn (2004) har i sin forskning tagit upp vikten av att båda föräldrarnas behov beaktas och att det ur ett psykologiskt perspektiv påverkar både kvinnor och män att få barn. När synen på könsroller förändras, ändras synen på föräldrarollen. Parrelationen påverkas liksom parens förväntningar på sig själva och varandra. Kravet på en för barnet närvarande pappa fordrar en annorlunda mansroll och en förändring i kvinnans roll (Rydèn, 2004).

Kvinnors ålder i samband med första barnets födsel har ökat vilket troligtvis har ett samband med ett önskemål om etablering på arbetsmarknaden och med det en högre inkomst.

Familjens ekonomi är en stor bidragande faktor för planerat barnafödande och där arbetsmarknaden är en stark indikator. Många unga kvinnor fortsätter studera när det är svårt att få arbete och skjuter på barnafödandet till högre ålder, även karriärmöjligheter gynnas då kvinnor har större möjligheter att jobba mycket och intensivt före barnen kommer. Från politiskt håll har samhället vidtagit olika åtgärder där familjens antal barn har styrt storleken på familjens barnbidrag, så kallade flerbarnstillägg och jämställdhetsbonus där man delar lika på föräldraledigheten vilket är åtgärder som skulle kunna gynna familjestorleken (Duvander & Andersson, 2008).

För att jämställdhet skall förvandlas från vision till verklighet krävs ett tufft arbete som var och en måste utföra i sin vardag. Alla förändringsarbeten kräver ansträngning och leder inte så sällan tillkonflikter. Strävan efter jämställdhet är inget undantag. Den griper in i vardagens alla aspekter och rör våra allra närmaste relationer. Jämställdheten har ett pris, men ojämställdhetens pris är större (Grönlund, 2008).

1.1.6 Stöd i föräldraskapet

Psykologen Birgitta Rydèn har i sin forskning om kvinnor och mäns upplevelse av första tiden som föräldrar kommit fram till att det är viktigt att blivande och nyblivna föräldrar ges

möjlighet till så gynnsamma omständigheter som möjligt under den första tiden med en ny familjemedlem. Med en gynnsam första tid med barnet finns förutsättningar för att goda samlevnadsmönster utvecklas, som är positivt för barnets uppväxt och föräldrarna i deras roller. Familjers och individers behov, i samband med tiden för barnafödande och barnets första tid tillgodoses bland annat av mödra- och barnhälsovårdens insatser. Samarbete mellan yrkesprofessioner är goda förebyggande insatser för ett gott och jämställt föräldraskap (Rydèn, 2004). I stort sett alla blivande och nyblivna föräldrar kommer till den kostnadsfria mödra och barnhälsovården. Under graviditeten träffar paret en barnmorska som ansvarar för den medicinska bedömningen av graviditeten men det ingår även ett psykosocialt program där man samtalar om parets totala livssituation vilket innefattar stöd från partner och eventuellt socialt nätverk. Läkare finns knuten till enheten och ett samarbete upprättas om det finns behov av en kompletterande bedömning av kvinnans fysiska och/eller psykiska hälsotillstånd. Depression under graviditet är viktigt att upptäcka då det påverkar kvinnans möjligheter till anknytning av barnet och krafter till att samspeja i en relation. Nära samarbete med psykolog och kurator gör att stödinsatser kan sättas in i ett tidigt skede för att främja ett fungerande föräldraskap. Barnhälsovården meddelas av ansvarig barnmorska när det skall födas ett barn och i de fall det finns särskilda behov av stöd kan barnmorskan i samråd med föräldraparet upprätta kontakt redan före barnets ankomst. Förberedelse för det som skall komma och att föräldrarna får veta var de kan vända sig vid frågor och behov av stöd ger en trygghet inför den första tiden med en ny familjemedlem.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att få en ökad förståelse för hur ideologin om jämställdhet påverkar män och kvinnor när de blir föräldrar. Fokus har legat på en analys av centrala perspektiv inom aktuell forskning i Norden.

1.3 Forskningsfråga

Hur påverkas könsrollerna mellan män och kvinnor när de blir föräldrar? Utifrån den övergripande forskningsfrågan ställs fyra delfrågor som kan kopplas till de fem valda artiklarna:

Har synen på mors respektive fars roll förändrats över tid?

Hur upplever män och kvinnor kombinationen avlönat arbete och föräldraskap?

Hur upplever män samhällets budskap om delad föräldraledighet?

Finns det samband mellan faders deltagande i föräldraledighet och parens fortsatta barnafödande?

2 Metod

Detta examensarbete är en litteraturöversikt och metoden har valts för att studera befintlig kunskap från kvalitativa och kvantitativa studier. Litteraturöversikt är en kritisk, skriftlig sammanställning av befintlig forskning inom ett specifikt område. Vid genomläsning av vetenskapliga artiklar och böcker kan känslan av att hålla med eller förkasta förekomma men det viktiga är att läsa vad författaren verkligen skriver och analysera de resultat studien ger. Författaren måste vara uppmärksam på att det inte är egna åsikter som redovisas i resultatet (Friberg, 2006). Styrkan i kvalitativa studier är att redogörelser för människors upplevelser och åsikter ger oss kunskaper om sociala företeelser vilket leder till en förståelse för andra människors livsvillkor (Bryman, 2011).

2.1 Litteratursökning-datainsamling och urvalskriterier

Resultatet av sökningarna gav fem vetenskapliga artiklar som har analyserats, tre av studierna var utförda med kvalitativ metod och två med kvantitativ. Ambitionen var att finna artiklar som beskrev jämställdhet sett ur flera olika perspektiv. Datainsamlingens sökprocess har dokumenterats för att insamlingen av data skall ha relevans.

Databas	Sökord	Antal träffar	Valda artiklar
Scopus	"gender equality" AND parenthood	27	4
Scopus	"gender equality" AND parenthood AND health	17	0
PubMed	"gender equality" AND parenthood	12	0
PubMed	"gender equality" AND parenting	7	0
Google scholar	"gender equality" AND parenthood	18 100	0
Google scholar	Jämställdhet, föräldraskap	1 380	1

Artiklar söktes i databaser med vetenskaplig forskning och Scopus, Pub Med, och Google scholar var de som användes. Sökord valdes utifrån litteraturstudiens syfte och aktuella frågeställningar. Bibliotekarie med specialkunskap i området folkhälsa var till god hjälp för att hitta relevanta sökord. Sökord som täckte in forskningsområdet väl blev funna och sökning av artiklar kunde påbörjas.

För att få aktuell forskning i ämnet blev urvalskriteriet att de ej var äldre än från 2005 och skrivna i Norden. De flesta studierna i det aktuella ämnet var gjorda i Norden vilket visar på att forskning inom ämnet pågår mest i de länder där det politiska klimatet är öppet för jämställdhet.

Sökorden som användes i *Scopus* var ”gender equality” AND parenthood som gav 27 träffar. Abstrakt genomlästes och totalt 6 artiklar valdes ut från sökningen. En exkluderades då det var en kortare version av en originalartikel som redan var inkluderad till studien och en valdes bort då den innehöll för lite substans för ämnet.

Fyra valdes slutligen för att ingå i arbetet då det efter ytterligare genomläsning av abstrakt hade valts en artikel från 2001 trots tidigare urvalskriterier att ej vara äldre än från 2005. Den bedömdes som intressant utifrån ambitionen att analysera ämnet ur olika vinklingar och ingen mer aktuell var funnen.

Ytterligare sökning i *Scopus* med sökorden ”gender equality” AND parenthood AND health gav 17 träffar men där valdes ingen artikel då det var en smalare ingång i ämnet.

I *PubMed* användes samma sökord ”gender equality” AND parenthood som gav 12 träffar. En artikel var redan funnen i tidigare sökning och de övriga bedömdes ej relevanta för syftet då några var från 1990-talet, andra världsdelar och fokus på tonåringar och sjukdomar.

Det redovisades mer medicinsk än samhällsvetenskaplig inriktning i denna databas. Fann där ingen artikel som bedömdes vara av värde för arbetet.

Ytterligare sökning i *Pub Med* med sökorden ”gender equality” AND parenting gav 7 träffar men där valdes ingen då de hade mer medicinskt fokus och ej var relevanta för studien.

I *Google scholar* gjordes även där en sökning med orden ”gender equality” AND parenthood som gav 18 100 träffar vilket bedömdes som en allt för bred sökning och valde där ingen artikel av den anledningen.

Utöver de engelska sökorden användes i *Google scholar* de svenska sökorden jämställdhet och föräldraskap och fick 1380 träffar. En artikel med en vinkling av ämnet som ej täcktes in av de tidigare studierna valdes ut efter den sökningen.

2.2 Analysmetod

Analysarbetet av litteraturstudiens datainsamling har följt Fribergs (2006) beskrivning över de olika stegen i en litteraturöversikts analysmetod. Den struktur som användes vid granskningen av datainsamlingen var att söka efter teman som beskriver jämställdhet och könsroller ur olika perspektiv. Enligt Friberg kan forskaren välja att analysera studiernas likheter och/ eller olikheter ur en eller flera aspekter.

Det första steget i analysarbetet var att läsa de valda artiklarna med öppenhet och följsamhet, där en uppfattning om respektive artikels innehåll kunde skapas. Steg nummer två var att läsa artiklarna med öppenhet för likheter och/eller olikheter i hur författarna tolkat sina resultat. I det tredje steget analyserades artiklarna utifrån de återkommande teman som berör jämställdhet och könsroller. De fem artiklarna hade fem olika vinklingar av ämnet vilket gjorde det mest översiktligt att redovisa dem var för sig i resultatdelen.

2.3 Forskningsetiska överväganden

Det finns en risk att författarens egna åsikter och inställningar kan medföra att urvalsprocessen i datainsamlingen blir selektiv. Likaså när originaltext översätts och tolkas kan författaren egna ståndpunkter lysa igenom och därför bör det finnas en medvetenhet i valet av artiklar som genererar ett resultat samt i det analysarbete som sker av data (Friberg 2006). Redan vid valet av ämne för uppsatsen visar författaren vilka områden som intresserar och berör både personligt och professionellt. Det har varit av största vikt att det funnits en uppmärksamhet på att inte påverka resultatet då det finns en förförståelse i ämnet utifrån författarens professionella yrkesroll som berör den här typen av frågor.

2.4 Validitet och Reliabilitet

Kombinationen av sökorden jämställdhet och föräldraskap fångade väl studiens syfte och svarade på de forskningsfrågor som har växt fram under arbetets gång.

Definition och redogörelse för vad begreppet jämställdhet innebär ger studien en högre validitet då läsaren får en beskrivning av vad författaren lägger in i det begreppet. Studiens reliabilitet stärks då studiens författare redogör för vilka databaser som använts för att ta fram

vetenskapliga artiklar, redovisning av sökord sker och urval beskrivs. Motivation av analysmetod utifrån syftet med studien har redovisats. I kvalitativa studier används några nyckelbegrepp som syftar till om resultaten är tillförlitliga vilka beskrivs som trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och objektivitet

Tillförlitligheten har att göra med hur väl data, analys och resultat har gett svar på de aktuella forskningsfrågorna och är riktade till det avsedda syftet (Bryman, 2011).

Trovärdigheten är det som avgör hur acceptabel beskrivningen av en social verklighet är i människors ögon, det vill säga hur troliga och sannolika resultaten är. Trovärdigheten i forskarens resultat är det som avgör om människor kan acceptera det studien har kommit fram till. Överförbarhet har att göra med om resultaten är generaliserbara. Kvalitativa studier innebär i normalfallet ett intensivt studium av en liten grupp eller av individer som har vissa egenskaper gemensamma. Fokus ligger på det kontextuellt unika och meningen hos eller betydelsen av den sociala verklighet som studeras (Bryman, 2011). Pålitlighet innebär att det finns en redogörelse av forskningsprocessens faser och objektivitet betyder saklighet vilket innefattar att författaren är opartisk och inte påverkas av sin förförståelse (Friberg, 2006).

3 Resultat

Uppsatsen bygger på en analys av fem artiklar skrivna av forskare i Sverige, Norge och Finland. Jämställdhet i förhållande till föräldraskap har varit det övergripande begreppet när artiklarnas resultat har analyserats. Artiklarna kommer först att redovisas var för sig och följs av en gemensam diskussion om könsrollers påverkan på män och kvinnor när de får barn.

3.1 Översikt av artiklarna

Studie	Metod	Fokus	Resultat
1. Gender equality or Primacy of the mother? Satu Perälä-Littunen 2007.	Kvalitativ	Föräldraskapets roller.	Beskrivning av goda föräldrar möter ambivalens.
2. Combining professional work with family responsibilities. Annika Härenstam, Eva Bejrot 2001.	Kvantitativ	Kombination arbete/familj.	Jämställdhet påverkar hälsan.
3. De nya fäderna. Om pappaledighet. Thomas Johansson, Roger Klinth 2007.	Kvalitativ	Jämställdhetskampanjer.	Mäns önskemål om aktivt föräldraskap
4. Preferences, constraints or schemas of devotion? Sigtona Halrynjo, Selma Therese Lyng 2009.	Kvalitativ	Mödrar och karriär	Moderskap och karriär konkurrerar.
5. Gender Equality and Fertility in Sweden. Ann-Zofie Duvander, Gunnar Andersson 2006.	Kvantitativ	Jämställdhet och familjestorlek	Utbildning styr föräldrapenningsuttag

3.2 Gender Equality or Primacy of the Mother? Ambivalent Descriptions of Good Parents.

Artikeln är en Finländsk intervjustudie, publicerad i tidskriften Journal of Marriage and Family där syftet var att informanterna skulle få ge sin beskrivning på vad de lade in i begreppet med en bra förälder. Tre generationer deltog för att spegla om synen på föräldraskapets roller förändrats över tid. (Perlä- Littunen, 2007)

3.2.1 Tre generationer ger sina beskrivningar av en god förälder

Finska studenter på Universitetet i Jyväskylä valdes ut för att genomföra intervjuer av tre generationer där informanterna skulle beskriva en bra mor och en bra far. Intervjuerna utfördes 2004 av 129 studenter, 387 informanter ingår i studien. Tre medlemmar av samma familj, från tre generationer ingick i studien och studenterna kunde själva delta med det villkoret att de skrev ner sina egna uppfattningar först. Intervjuguider användes som stöd då det i den här studien var tänkt att samtalet skulle ledas in på föräldra/barnrelationen och det som oftast eller dagligen kunde vara aktuellt i en familj. Majoriteten, 84 % av de som intervjuades var kvinnor (325 kvinnor och 62 män).

Den yngsta generationen var 18-35 år, mellangenerationen 38-64 år och den äldsta 58-89 år. Informanterna delades in i grupper i förhållande till kön och position i generationskedjan. Det deltog 100 döttrar, 29 söner, 110 mödrar, 19 fäder, 115 mormor/farmor och 14 morfar/farfar.

3.2.2 Har mödrar fördel i beskrivningen god förälder?

Huvudfrågan för studien var:

-Hur skulle du beskriva en bra/god mor? Respektive en bra/god far?

Informanterna beskrev liknande egenskaper hos en god mor/ god far men forskarna analyserade även efter olikheter i informanternas beskrivningar. Även om informanterna sade att en god mor och far är lika beskrevs en god mor mer detaljerat och det var mer sällan en god far beskrevs i detalj. Moderns roll beskrevs som en modell för innebörden av ett gott föräldraskap vilken fadern jämförs med.

Tillsammans fick forskarna fram totalt 1168 kategoriserade beskrivningar tillhörande en god mor i jämförelse med 415 för en god far. Den oftast förekommande beskrivningen av en god mor som kärlek, närhet, ömhet, lyssnande mm. var nämnda av 278 personer (72 %).

Funktionen hos en god far exemplifierades med att vara med barnen, leka med dem och delta i deras hobby samt följa med på barnens fritidsaktiviteter. 68 personer (18 %) uppgav

egenskaper som bara används för att beskriva en god far exempelvis auktoritet och familjeförsörjare. Listan av karakteriseringar innefattande bilden av en god mor och /god far visar att bilden inte är exakt lika men inte helt olika. Det finns en kärna av karakteriseringar beskrivande en bra förälder oavsett kön. De kategorierna innefattade kärlek, lyssnande, kontroll, rådgivning, tid, tålmod och förebild.

I studien var ett antal informanter ovilliga att separat förklara deras beskrivning av god mor och god far. De föredrog att beskriva goda föräldrar då det i annat fall framkom att de hade olika roller i barnuppfostran. I synnerhet den yngsta generationen uttryckte att denna uppdelning mellan män och kvinnor var en produkt av äldres erfarenheter av sitt eget föräldraskap. De yngre tryckte på att ansvaret för barnen hade de gemensamt och det kunde ej beskrivas i termer av kön. Majoriteten (61 %) av de intervjuade angav att en god mor och en god far hade samma karaktärer. Fler män än kvinnor uttalade att effekterna av en god mor och far var liknande. Likheten i karaktärerna av god mor och god far var uttryckligen rapporterat mest från den yngre generationen. Majoriteten av den yngsta generationen (77 %) var speciellt tilltalade av idén att det var samma sak och deras beskrivningar av en god mor och god far innefattade samma karaktärer. De unga informanterna uttryckte att fäderna skulle vara goda förebilder i jämställdhet. När informanterna började svara på frågorna med beskrivning på en bra mor/bra far beskrev de modern först och lade sedan till att det var samma som gällde för fadern men lade sedan till egenskaper som skiljde honom från modern.

3.2.3 Olika roller i föräldraskapet

Vid jämförelsen av en god far och en god mor pekade en del informanter ut egenskaper som gjorde att föräldrarna hade olika roller. Som tidigare beskrev informanterna modern som den primära föräldern men lade till att fadern har egenskaper som skiljer sig från modern. Fadern står för styrka och vetskap om hur saker förhåller sig men kan medge att han har fel.

En äldre man i studien, 79 år, räknade upp flera egenskaper som exempelvis omvårdnad och tröstande som mer typiska för en mor men lade till att fadern hade ansvar för den ekonomiska välfärden.

En äldre kvinna, 82 år, beskrev att fäderna saknade kvaliteter som modern hade, exempelvis en mor är alltid närmare sina barn.

En ung kvinna, 19 år, växlade mellan ideologin om jämställdhet och tron att modern var den primära föräldern. ”Självklart är betydelsen av modern i en familj större då modern tar mer hand om barnen och liknande...”

En kvinna, 50 år, beskrev att fadern skulle ha rollen av ett slags familjeansvar, även om jämställdheten har förändrat saker så att båda föräldrarna har ansvar för barnen.

Skydda familjen med ekonomisk säkerhet och fysisk styrka är en manlig egenskap som beskrivs av informanterna i studien och flera deltagare i studien föreslog att en god far skulle ha strikt disciplin och vara en auktoritet i familjen.

En man, 43 år, menade att modern hade en större roll när barnen var små men när barnen växte upp och blev äldre ökade faderns roll.

3.2.4 Jämställdhet i går och i dag

En återkommande beskrivning från många informanter var den att saker är annorlunda i dag. Det som framkom speciellt var att fäderna har förändrats och föräldrar är nuförtiden mer lika än de varit tidigare då de delar på omsorgen om barnen och arbetet i hemmet. De äldre informanterna som hade varit med om föräldraskapet en längre tid och sett flera generationer komma efter kunde av egen erfarenhet berätta om sin barndom och sina föräldrars roller i familjen.

En kvinna, 80 år, beskrev att i gamla tider tog män självklart inte hand om hemsysslor.” I dag tar yngre fäder bättre hand om sina barn.”

När informanterna beskrev de förändrade bilderna av en god mor och god far får den nya involverade fadern beröm för sitt deltagande i barnuppfostran. Förändringen var beskriven som en utveckling framåt till ett bättre sätt att leva ett familjeliv. Även om de flesta informanterna ville se fördelarna i dagens mer jämställda roller kom de tillbaka till modern/kvinnan som rent biologiskt står närmare sitt barn, knyter an och är mer känslig för barnets behov. Utvecklingen fram till i dag har gett oss ett ideal om delat föräldraskap vilket majoriteten av informanterna tyckte var bra, men återkom vid flera tillfällen till det biologiska med att moderskapet är inbyggt hos varje kvinna och att mannen rent fysiskt bättre kan skydda sin familj. Beskrivningar om invanda mönster och tidigare generationers roller, där fadern var ekonomiskt ansvarig och modern ansvarade för barnen och hemmet, levde till viss del kvar.

Det framkom en ambivalens i känslor och tankar runt jämställdhet i förhållande till föräldraskap då samhällets ideologi om jämställdhet var förnuftsmässigt lätt att ta till sig men känslomässigt var det ibland svårt. Motsättningar i egna och omvärldens förväntningar och åsikter om jämställdhet framkom i informanternas beskrivningar av ett gott föräldraskap. Önskemålet om att arbeta utanför hemmet och samtidigt ombesörja för att barnen hade den

bästa omvårdnaden kunde hos en del informanter, främst kvinnor, bli till en konflikt då tidigare generationer hade valt rollen att vara hemma med barnen.

3.2.5 Sammanfattning av studien

I beskrivningen av en god mor och en god far reflekterade de finska forskarna över den ambivalens som informanterna gav uttryck för i sitt förhållningssätt till jämställdhet och delat föräldraskap. Informanterna önskade till en början inte beskriva god mor och god far var för sig, trots det talade man i intervjuerna mer om en god mor än en god far. En del av informanterna angav att en god far aldrig är så nära sina barn som en god mor och de menade att modern är den primära föräldern och en modell som fadern kompletterar.

Ambivalensen som kommer upp i studien ger en indikation på hur saker är och hur de skulle vara. När informanterna beskriver idén med delat föräldraskap använder de ofta ”skulle” eller ”borde” vilket tyder på att jämställdhet var ingen realitet för dem. De önskar inte minska moderns makt i form av unik karaktär med att hantera barnen, även om de tror på jämställdhet. Ambivalensen är både på psykologisk och på strukturell nivå då alla kvinnor och män har med sig invanda mönster sedan tidigare men även lyssnar till det budskap som kommer från officiell nivå som politiker och massmedia.

De äldre i studien beskrev skillnaden mellan föräldraskapet i deras barndom och föräldraskap i dag. Förändringar har kommit till men gamla mönster lever till stor del kvar. Informanterna uppgav att de till viss del var medvetna om det och att det var en början till att kunna påverka gamla könsrollsmönster.

3.3 Combining professional work with family responsibilities- a burden or a blessing ?

I en svensk enkätstudie undersöktes hur föräldrar upplevde fördelningen av lönt arbete i kombination med ansvar för hem och barn. Faktorer som hälsa och välmående var centrala i de frågor som ställdes. 1764 kvinnor och män fick svara på frågor om hur de i sina familjer hade delat på ansvar för arbete och familj. Efter den analys forskarna utförde kom fem olika familjetyper fram och jämförelser gjordes mellan de olika familjerna vad gäller deras upplevelse av balans mellan arbete och återhämtning (Härenstam & Bejerot, 2001).

3.3.1 Avlönat arbete och föräldraskap

Resultatet är baserat på ett obundet slumpmässigt urval på 2 % av Sveriges akademikers centralorganisations (SACO) medlemmar. Fackföreningen har totalt 300 000 medlemmar i 24

olika yrken med skiftande professionella områden som bland annat läkare, lärare, präster, ekonomer och socionomer. Enkäter skickades ut till 5615 personer och 3756 svar erhöles. Svarsfrekvens på 63 % för män och 69 % för kvinnor.

Informanter valdes ut efter ett urval där de uppfyllde kriteriet att de hade barn under 17 år boende i hemmet. 1010 män och 754 kvinnor uppfyllde urvalskriteriet i den studie som presenteras här. De flesta kvinnorna och männen levde med en partner (89 % respektive 97%). Antal ensamstående män var för få för att ta med i studien. De flesta som medverkade var mellan 30 och 50 år. Frågorna som ställdes var relaterade till arbetet och hur det påverkade fritiden. Tidigare forskning hade visat att både avlönat arbete och omständigheter runt familjelivet påverkar hälsa och välmående och forskarna önskade följa upp hur deras informanter beskrev sin aktuella situation. Deltagarna i studien fick frågor om jobbrelaterad psykologisk stress eller ohälsa och tillfrågades om hur de kände sig efter arbetsdagen. Frågor ställdes om de hade kraft över till andra sysslor och om det fanns utrymme för egen tid där man upplevde återhämtning. Flera roller behöver inte innebära negativa effekter för varken kvinnor eller män om den totala arbetsbördan mellan avlönat arbete och ansvar för hemmet och barnen är i balans. Möjligheten att påverka sitt liv och sin vardag är en rättighet i ett jämställt samhälle och enda möjligheten att få veta hur dagens män och kvinnor upplever sin situation är att fråga dem vilket forskarna här har valt att göra i en kvantitativ studie.

Kombinationen arbete och familjeliv undersöktes med flertal frågor ur olika aspekter vad gällde anställningsgrad, familjeansvar, fritid, var de bodde och hälsa. Frågor om fördelningen av familjeansvar mellan paren ställdes och vissa frågor hade olika svarsalternativ medan andra svar skulle skattas på en skala 1-5.

Tre hypoteser utformades:

Utvidgningshypotesen; innebär att olika roller främjar hälsa och välmående genom större livskontroll, bättre ekonomisk kontroll, större social integration med social support och högre självkänsla.

Rollkonfliktshypotesen; talar för att olika roller ökar risken för konflikt och ansträngning.

Valhypotesen; talar för att det finns en positiv association mellan hälsa och lönearbete när kvinnor kan välja kombinationen arbete och ansvar för hem och familj.

3.3.2 Olika modeller för att hantera kombinationen arbete/familj.

Ett stort steg i livet är när det avlönade arbetet skall kombineras med föräldraskapet. Kombinationen kan bli en källa av tillfredsställelse eller stress, eller både och. Tidigare forskning har visat att både avlönat arbete och familjelivets omständigheter påverkar hälsa

och välmående. Författarna kom fram till att familjerna som svarade på frågorna hade olika lösningar för hur de fördelade avlönat arbete och arbetet i hemmet. Fem modeller av familjer identifierades efter att de svarat på frågor hur de i sin familj hade delat på ansvaret.

Naturligtvis bara de som hade en partner svarade på frågor om delat ansvar men även ensamstående föräldrar (11 %) ingick i studien och var en familjemodell. Familjer kan vara sammansatta på många olika vis men i denna studie valdes att undersöka förhållandet avlönat arbete i kombination med ansvar för hem och barn.

Den moderna familjen: (15 %) Mannen och kvinnan delar på hemarbetet och det ekonomiska ansvaret om de har liknande krävande jobb.

Den traditionella familjen: (17 %) Mannen är huvudförsörjaren och har det mest krävande jobbet medan kvinnan gör det mesta av hemarbetet.

Kvinnan dubbelarbetar och mannen är huvudförsörjare: (15 %) Kvinnan gör det mesta av hemarbetet och har ett arbete som är minst lika krävande som mannens men mannen är huvudförsörjare.

Kvinnan dubbelarbetar, delar det ekonomiska ansvaret: (23 %) Kvinnan gör det mesta av hemarbetet och har ett arbete som är lika krävande som mannens men det ekonomiska ansvaret delas lika.

Mannen arbetar dubbelt: (2 %) Mannen är huvudförsörjare och har det mest krävande arbetet, hemarbetet delas lika.

De fem familjetyperna kan delas upp i familjer med eller avsaknad av balans mellan avlönat arbete och ansvar för hem och barn. Balans eller avsaknad av delat ansvar mellan män och kvinnor kan läsas ut av informanternas svar angående ansvarsfördelningen. 17 % av de medverkande kunde inte utifrån svaren klassificeras.

3.3.3 Familjemodell och könsroller i förhållande till hälsa och välmående.

De fem familjetyperna ställdes i förhållande till de tre hypoteser som forskarna hade beskrivit. Dubbelarbete är en riskfaktor för hög belastning och påverkar den privata sfären. Den moderna och traditionella familjen hade balans mellan partnerna men på olika vis.

Den moderna familjen delade båda rollerna lika men den traditionella kvinnan och mannen hade varsin huvudroll. Endast den moderna familjen hade balans i båda rollerna och delade på det ekonomiska ansvaret med avlönat arbete och tog gemensamt ansvar för barnens omsorg och hemmets skötsel. Den traditionella familjen kom fram till en jämn fördelning av det totala ansvaret för familjens ekonomi och hemmets skötsel men där mannen arbetade fler timmar

och hade högre inkomst medan kvinnan tog ett större ansvar för barn och hem. Forskarna menar att dessa två familjetyper hade ingen konflikt i rollfördelningen.

Den bästa situationen sett ur utvidgningshypotesen hade den moderna och traditionella familjen men ur ett hälsoförebyggande perspektiv var den moderna familjen att föredra i jämförelse med de övriga fyra familjetyperna. Sett till rollkonfliktshypotesen hade familjerna med dubbelarbetande föräldrar störst risk för ohälsa. Fler män uppgav att de levde i traditionella familjer och fler kvinnor uppgav att de levde i dubbelarbetande familjer med delat ekonomiskt ansvar. Frågorna var ej ställda till par vilket kan förklara att 35 % av männen och 17 % av kvinnorna uppgav traditionell familj. I de familjer där män har en hög utbildning är det relativt vanligt att de har en ”hemmafru” eller deltidsarbetande kvinna, det omvända är relativt ovanligt. Oavsett familjemodell kunde ingen signifikant skillnad ses för männen hur de upplevde kombinationen arbete och familjeliv som lyckad. För kvinnorna varierade deras upplevelse av karriärmöjligheter i förhållande till familjemodell. De rapporterade störst tillfredsställelse i den moderna familjen.

Studien visade att i de familjer där föräldrarna var universitetsutbildade hade paren kommit längst vad gäller jämställdhet, då män och kvinnor i större utsträckning delade på ansvar för arbete och omsorgen av barn och hem. Många universitetsutbildade kvinnor hade fått möjligheter till mindre könstypiska yrken och anställningsförhållanden och universitetsutbildade män såg ut att bli mer aktiva fäder i jämförelse med andra män i Sverige.

3.3.4 Skillnader mellan kvinnor och män

Skillnader mellan hur män och kvinnor upplevde trötthet och stress analyserades i studien. Kvinnor rapporterade inte konsekvent mer trötthet och stress än män. Kvinnor i traditionell familj beskrev mindre trötthet och stress än män i samma familjetyper. Den största könsrelaterade skillnaden fanns i familjemodellen ”kvinnan arbetar dubbelt och mannen är huvudförsörjare”. De två familjetyperna med dubbelarbetande kvinnor syns vara fördelaktigt för mannen men otillfredsställande för kvinnan. Den traditionella familjemodellen rapporterade otillfredsställelse och stress hos mannen medan kvinnan uppgav omvända förhållanden. En signifikant skillnad i förhållandet effekt på egen tid för rekreation var funnen mellan familjemodellerna och kön. Män och kvinnor i modern och traditionell familjemodell gav samma uppgifter att den totala bördan av arbete och familjeliv i dessa två familjetyper rapporterades lika mellan könen. I de familjer där kvinnan arbetade dubbelt uppgavs rekreationstiden skilja mellan män och kvinnor. Kvinnorna rapporterade avsevärt mindre tid för egen del än männen i samma familj. Familjemodellerna ser ut att ha större betydelse för

kvinnor än män vad gäller tillfredsställelse med personliga karriärmöjligheter. I båda fallen av familjer där kvinnan delar det ekonomiska ansvaret med mannen är kvinnan något mer nöjd än mannen. Hur ansvaret i familjen fördelas mellan man och kvinna kan bero på hur villkoren är i det avlönade arbetet. Arbetsituationen visar ett starkt samband mellan jobbrelaterad stress och trötthet utanför det avlönade arbetet. Välmående ses i största grad hos personer med en bra arbetsituation oavsett familjemodell. Kvinnor med en stressande situation på jobbet uppgav att hennes arbetsförmåga var beroende av familjeansvaret. Män i traditionella familjer rapporterar störst trötthet och psykologisk stress av alla män i undersökningen. Denna familjemodell rapporterades i denna studie vara till förmån för kvinnan som uppgav mindre stress än andra kvinnor. För kvinnor och män med dubbel arbetsbelastning och delat familjeansvar är en bra anställningssituation en speciellt viktigt faktor. När det gäller kvinnor har sambandet mellan familjemodell framkommit vad gäller rekreationstid. Kvinnor i traditionell och modern familjemodell uppgav ingen skillnad i egen tid. Andra familjetyper med dubbelarbete rapporterar mindre rekreationstid och högre total arbetsbelastning. Ensamstående mödrar uppgav mest trötthet och psykologisk stress av alla kvinnor om deras avlönade arbetsituation var otillfredsställande. I de fall där förhållandena på arbetet var positiva uppgav ensamstående mödrar mindre trötthet och stress än dubbelarbetande kvinnor med partner.

3.3.5 Sammanfattning av studien

När hänsyn togs till båda aspekterna vad gäller det arbete som utfördes utanför hemmet och som ger ekonomisk trygghet och det arbete som utfördes i hemmet med omsorg av barn och skötsel av hem framkommer att den moderna familjemodellen är mest fördelaktig för både män och kvinnor. Huvud fynden i studien visade dock att ett aktivt familjeliv i kombination med avlönat arbete var en hälso- och välmåendefaktor, speciellt för män. Resultaten visade även i likhet med tidigare studier att utökat ansvar för kvinnor kan vara positivt ur hälso- och välmåendeperspektiv. Studien visade på att förhållandet på arbetet var viktigare för välbefinnandet än arbetsfördelningen i hemmet.

Den moderna familjemodellen med delat ansvar för avlönat arbete och hemarbete verkade vara den mest tillfredsställande modellen för båda parterna. Den största skillnaden i välmående mellan män och kvinnor fanns i familjer med dubbelarbetande kvinnor, en obalanserad familjemodell. I dessa familjer är många kvinnor trötta och oroad men männen ser ut att vara ganska tillfreds. I studier där den totala livssituationen är beaktad finner man liten skillnad mellan könen i upplevd hälsa om man uppnått en balans mellan avlönat arbete

och hemarbete. Män som är familjeorienterade har allt att vinna vad gäller tillfredsställelse både på arbetet och i hemmet. De rapporterade mindre jobbrelaterad stress och trötthet och upplevde samma nivå av tillfredsställelse i karriären som andra män.

Storleken på studien och det höga antalet medverkande gör att resultatet kan generaliseras på alla professionella med högre utbildning i Sverige. Studien kan dock ej generaliseras på alla arbetande män och kvinnor i Sverige eller till andra länder med annan familjepolicy eller kulturella normer. Fyndet i studien indikerar att kombinationen familj och professionellt arbete är till fördel för både män och kvinnor vilket ger starka argument till dem som bedriver strategier och policys som främjar aktivt deltagande av män i familjelivet.

3.4 De nya fäderna. Om pappaledighet, jämställdhet och nya maskulina positioner.

Artikeln är en svensk studie, publicerad i Tidskrift för genusvetenskap och bygger på fokusgruppsintervjuer med fyra grupper av män som har olika bakgrunder vad gäller etnicitet, yrke och personliga erfarenheter av mansrollen. Forskarna önskade få fram hur männen upplever de kampanjer om föräldraledighet som myndigheter, fackförbund och organisationer lanserat med olika mellanrum sedan 1970-talet. Upplevs aktionerna som ett stöd, ett hot, en kränkning eller en uppmuntran (Johansson & Klinth, 2007).

3.4.1 Mäns olika perspektiv på samhällets kampanjer för ökad jämställdhet-föräldraledighet

Det har under senaste decennierna framkommit ett behov av att forska på hur de uttalande från myndighetspersoner om konsekvenserna av mäns frånvaro från familj och barn samt om bilden av den nya omvårdande mannen uppfattas av män. Det finns empiriskt stöd för att män i dag tar ett större ansvar för familj/ hemarbete och barnens omsorg men studier som gjorts visar på att det är främst medelklassmän som tar ut föräldraledighet. Forskarna vet lite om hur män i andra sociala och kulturella grupper tänker och hur de förhåller sig till jämställdhet. Attitydundersökningar har sedan 1980-talet visat att svenska män har en positiv attityd till föräldraledighet samtidigt som statistiken över utnyttjandet av den möjligheten talar ett annat språk.

Urvalet av grupper har skett med utgångspunkt att få fram grupper från olika sociala, etniska, professionella och religiösa grupper. Forskarna var väl medvetna att det är svårt att få fram helt homogena grupper eller med en helt avgränsad tillhörighet. Ämnen som diskuterades

initierades av forskaren/ diskussionsledaren. Metoden har visat sig lämplig för att få fram data inom exempelvis känsliga områden. Den enskildes åsikt kommer inte fram i första hand utan gruppens synpunkter utgör data. Det kan betraktas som en svaghet i metoden men den kollektiva meningen kommer fram som inte en enskild intervju skulle ha frambringat.

Fyra olika grupper sattes samman:

Män vid ett manligt kriscentrum. (tre män) Arbetade med män i olika krissituationer ex förlorat vårdnaden av sina barn, alkoholproblem, svårt att hantera aggressivitet osv. Männerna vid centrat tar emot för kortare eller längre samtal i terapeutiskt eller rådgivande funktion. De tre männen var 50-60 år, akademiska utbildningar i socialt arbete eller psykologi samt terapeututbildning.

Män i en nätverksorganisation för mansfrågor. (sex män) De deltar exempelvis i kampanjer mot kvinnovåld, samtalsgrupper för pojkar inom gymnasieskolan och ordnar föreläsningar och informationskvällar om relevanta frågor som rör män och manlighet. Fyra av deltagarna var 30- 40 år och hade barn på daghem och skola. De övriga två var en man i övre tonåren och en man i 60-års åldern. Utöver den yngsta mannen som studerade arbetade de andra som lärare, socialarbetare eller i andra typer av medelklassyrken.

Män i en förening för trygghet och social rättvisa.(sju män) Denna grupp av män var aktiva i en förening som verkar för social trygghet och bättre livsvillkor i en förort. Förorten hade hög arbetslöshet, låg socioekonomisk status och stor andel med utländsk härkomst. Två hade svenskt ursprung medan de övriga fem har kommit till Sverige som flyktingar. Männerna var 35- 55 år, merparten har barn och bor med ngt undantag i den förort föreningen fanns i.

Män i en kristen frikyrka. (tre män) Männerna var medlemmar i en församling som bygger på personlig omvändelse och betonar bibelns betydelse. Männerna var 30- 40 år och bor i en större svensk stad. De hade barn på daghem eller i skolåldern. En arbetade som vd i ett privat företag, an arbetade som datakonsult och en som busschaufför.

Under fokusgruppsintervjuerna fick de olika deltagarna se ett urval av bilder från nio olika pappaledighetskampanjer under perioden 1976-2005. Åtta av bilderna är framtagna av försäkringskassan, en bild är framtagen av socialdepartementet. Bilderna visades en och en för gruppen och männen fick fritt beskriva sina reflektioner och tolka bildens budskap. De bilder som specifikt omnämns i artikeln beskrivs här kortfattat.

Bild 1. Från 1970-talet med överskrift ” Barnledig pappa” visade tre pappor med varsin barnvagn. Deras blickar är riktade mot barnet och de ser ut att ha ett glatt samtal.

Bild 2. Naken, vältränad man som står med armar och ben utsträckta i ett stort kugghjul.

Bild 3. Avklädd man som syns från magen och uppåt. Det enda klädesplagg är en slips som virats runt halsen och över ögonen. Slipsen förblindar honom.

Bild 4. Kommer från 2000-talet med försäkringskassans kampanj ” Båda är bäst”. En leende flicka i 2-3 års ålder skjuter en barnvagn framför sig och ler mot betraktaren.

Bild 5. Ett barn med leriga regnkläder, går ej att se om det är en flicka eller pojke, skrattar och håller upp en dagmask med rubriken ” En investering med omedelbar utdelning.”

Forskarna har valt att använda sig av exempel och resonemang för att fånga centrala argument och det som kännetecknar respektive grupp. Endast diskussioner kring några av bilderna som låg till grund för samtalen redovisas.

Grupp 1: var män som arbetade vid ett manligt kriscentrum reagerade på bilderna och läste bilderna utifrån ett psykologiskt perspektiv. Den här gruppen präglas av sin akademiska hemvist och sitt sociala arbete med män i olika krissituationer. Gruppen gav uttryck för en önskan att förbättra villkoren för männen genom att prata om känslor och med det skapa förutsättningar för att hantera nära relationer. De var kritiska till bilder som ger associationer till skuld och som gör männen till offer genom schablonbilder på en typisk man. De vände sig mot bilden av en vältränad man med hög status som en förebild för faderskapet vilket förstärker bilden av en man som positionerar sig i samhället. Gruppen var även kritisk till den feministiska synen på mannen som överordnad och kvinnan underordnad honom.

De uttalade även kritik mot att kampanjerna utgår från att män ej önskar vara föräldralediga och litar ej på att de faktiskt vill vara delaktiga i familjen och tillbringa tid med barnen. De framhöll att ett positivt bemötande stärker männen i deras faderskap. Kampanjbilderna som var utgångspunkt för samtalen i fokusgrupperna upplevdes antingen som skuldbeläggande eller att de föringars mäns aktiva vilja komma till en förändring. En av bilderna från 70-talet upplevde gruppen positiv då den visar tre vanliga män i medelåldern som drar på varsin barnvagn. Männen framställs positivt och ger uttryck för att något hänt och de vill ta ansvar. Den mest kända pappaledighetskampanjen med en känd tyngdlyftare med ett spädbarn i famnen upplevde gruppen som positivt då det stärkte bilden av den omvårdande mannen. Gruppen ansåg att männen måste få en tilltro till att plocka fram den sidan till sina egna barn.

Grupp 2 : som var män i en nätverksorganisation för mansfrågor gav under samtalets gång ett starkt engagemang i frågor som rör förändrad manlighet. Gruppens syfte är att motverka ojämlika och destruktiva relationer mellan män och kvinnor. Gruppen hade radikala åsikter i genusfrågor och här finns inte samma negativa reaktioner på 90-talskampanjerna. De försökte koppla samman budskap i text och bild och förflyttade diskussionen från individnivå till politisk nivå.

Grundsynen i denna grupp var att jämställdhet är en självklarhet och att män bör känna en längtan till att vara med sina barn. De flesta i gruppen ansåg dock att det finns många män som behöver utsättas för påtryckningar och ansåg att kampanjer kan vara positivt. Gruppen ansåg att ett ansvarsfullt och engagerat föräldraskap bör vara en självklarhet för både män och kvinnor. Samtalet rörde eventuella hinder för män att vara föräldralediga som ex ekonomi då män oftare tjänar mer än kvinnor. De menade även att det finns kvinnor som sätter upp hinder för mäns närvaro genom att klandra männen för att de uppvisar brister i skötseln av barnet. Den här gruppen såg positivt på att staten försöker påverka män att stanna hemma med sina barn. De identifierar hindren men såg stora möjligheter och hoppfulla tendenser i arbetet med män och jämställdhet.

Grupp 3: som arbetade i en förening för trygghet och social rättvisa har i de flesta fall vuxit upp i andra länder än Sverige. De har olika bakgrund men sammanförts i deras engagemang för ökad trygghet och social rättvisa i en storstadsförort. Responsen från kampanjbilderna speglade den speciella situation som de lever under. I stor utsträckning rör sig diskussionen på en politisk nivå och deltagarna pekar på hur ekonomiska och sociala förhållanden inverkar på frågan om jämställdhet och delat föräldraskap. Ofta under samtalet relaterade männen till de erfarenheter de har från sina ursprungsländer. Flera av männen gav uttryck för att män och kvinnor bör leva jämställt och betonar vikten av att fäder tar ansvar för sina barn. Jämfört med de övriga fokusgrupperna reagerade denna grupp mer blandat på kampanjbilderna. Reaktioner på bildernas budskap om att dela på föräldraledigheten kom upp då det för många är inaktuellt i förorten med hög arbetslöshet. Kampanjbilderna visade enbart etniskt svenska män men gruppen såg inte det som något problem då de ej vill framställas som en problemkategori. Gruppen hade en positiv inställning till bilden av den aktive fadern men i deras samtal framstod utanförskapet som det största problemet.

Grupp 4: var de tre män som är aktiva i en frikyrka och tog sin utgångspunkt i de föreställningar som de menade felaktigt finns att de skulle vara konservativa och ej intresserade av jämställdhet. De uttalade vikten av att vara mycket med sina barn och talade

sig varma för att dela på föräldraledigheten. Gruppen tyckte inte om att kampanjerna talade till deras egenintresse som en ”investering” då det inte handlar om ett självförverkligande och individuella vinster. Gruppen ansåg att utgångspunkten måste vara en vilja att skapa ett bra familjeliv med balans i livet. De såg inte jämställdheten i första hand som ett politiskt värde utan som en djupare värdegrund där familjens sammanhållning värderas högst. Männerna i denna grupp menade att föräldrars närvaro ger barnen möjligheter att utveckla samma värden. Det som prioriterades är familjelivet och arbetet framställs sekundärt, en åsikt lättare att bära då man har trygga och relativt välbetalda arbeten. Gruppen tog upp att föräldraskapet är mer än de första månaderna och att arbetslivet bör ta hänsyn till hela människan. Det som skiljde denna grupp från de andra fokusgrupperna är den starka betoningen på familjen.

3.4.2 Sammanfattning av studien

Sedan 1970-talet har det pågått kampanjer för att övertyga män om vikten av att de utnyttjar sin möjlighet till föräldraledighet, Visionen om att båda föräldrarna skall arbeta utanför hemmet bygger på ett jämställt föräldraskap med två aktiva föräldrar som delar på ansvar för hem och omsorg om barnen. Förväntningarna på att mannen skall delta i hemarbete och barnavård har ökat, vilket har speglats i flertal kampanjer.

Grupperna som deltagit i denna undersökning har en positiv bild av aktivt faderskap och har i samtalen visat ett engagemang i frågorna. Undersökningen ger stöd åt tidigare forskning som visar på faders vilja till omsorg. Innebörden av aktivt faderskap uttrycks varierande i de olika grupperna utifrån deras erfarenheter och bakgrund. Olika ståndpunkter framkom om faderskap och jämställdhet där åsikterna gick något isär, några menar att de är individuella medan andra menar att de är samhälleliga/ politiska. Männerna från kriscentrum betonade vikten av att förstå och hjälpa män snarare än att påverka, kritisera och skuldbelägga. Flera av de andra grupperna lade argumenten på en samhällelig nivå. Staten bör balansera den makt som männen har och därigenom skapa förutsättningar för jämställt ansvar för hem och barn. Samtliga grupper ställde sig positiva till tanken om mäns och kvinnors delade ansvar för hem och barn. Männerna motiverade ett aktivt faderskap med att fäderna bör göra det för sin egen eller barnens skull. Detta delade ofta diskussionen om aktivt föräldraskap och jämställdhet. När familjen ställs utanför samhället blir frågan om delat föräldraskap sekundär. Här ställdes faderskapet i ett socioekonomiskt perspektiv. Grupperna menade att den traditionella synen på mannen som familjeförsörjare lever i många sammanhang kvar. Idealbilden uppfattas och beskrivs utifrån de teoretiska referenser, erfarenheter, trosuppfattningar och den historia människan bär med sig.

3.5 Preferences, constraints or schemas of devotion ? Exploring Norwegian mothers withdrawals from high-commitment carriers.

Artikeln är en Norsk intervjustudie, publicerad i The British Journal of Sociology. Studien bygger på högutbildade karriärinriktade kvinnors beskrivning där forskarna önskade analysera vilka faktorer som påverkade kvinnornas karriärmöjligheter och engagemang i arbetslivet efter barnafödandet. (Halrynjo & Lyng, 2009)

3.5.1 Från karriär till omvårdnad

Studien byggde på 14 djupintervjuer av kvinnliga advokater och konsulter som själva uttryckt att de lämnat lovande karriärer efter att de fått barn. Kvinnorna var mellan 30-43 år men majoriteten var i mitten av trettioårsåldern. Informanterna rekryterades från olika firmor och sociala nätverk för att inte få med en mindre grupp från en subkultur eller med en icke representativ uppfattning. Intervjuerna var utförda för att fånga och förklara de underliggande faktorer som påverkade professionella kvinnor att anpassa sig till arbete-familj efter att de fått barn. Studien ger inte resultat som tillåter att generalisera eller jämföra med andra typer av arbete utan beskriver de speciella omständigheter, upplevelser och diskurser av mödrar som ändrar sitt engagemang och avviker från hög engagerade karriärer.

Kvinnorna fick tematiskt beskriva sin utbildning och karriärhistoria, arbetskontext/ kultur och familjekontext. Informanterna fick beskriva hur de använde sin tid och hur en ordinarie dag på arbetet och hemma såg ut. Beskrivningar om arbete-familjeproblem och framtidsplaner kom fram.

3.5.2 Jämställdhet och könsrollers betydelse för karriärinriktade kvinnor

Trots årtionde av uppmärksamhet runt jämställdhet i kombination arbete-familj har föräldraskapet påverkat mödrar och faders karriär olika. Högutbildade kvinnor i Norden borde ha de bästa oddsen för att kombinera familj och karriär men statistiskt visar det dock på att kvinnor minskar sitt engagemang för arbetet efter barnafödande. Kvinnor går igenom utbildningar och jobb med lägre löner och mindre karriärmöjligheter. Den totala arbetstiden med fördelning avlönade och oavlönade timmar skiljer sig mellan män och kvinnor. Även inom högstatusyrken som kvinnor utbildat sig för ser moderskapet ut att vara en central faktor som begränsar kvinnors karriär. Från de senaste årtiondens forskning har inom detta område två teorier kommit fram där den ena fokuserar på individuella preferenser och val och den andra kvinnors begränsade anställningsmöjligheter. Författaren av artikeln tar upp att kvinnor har en möjlighet att individuellt välja vilken livsstil de önskar men är präglade av de könsspecifika livsstilspreferenser samhället har. Tre olika livsstilar beskrivs som

hemcentrerad, arbetscentrerad och anpassningsbar. De flesta kvinnor har en anpassningsbar livsstil medan män oftast har en arbetscentrerad livsstil, mycket få kvinnor finns inom den gruppen.

3.5.3 Yttre och inre faktorer som påverkar kvinnors val

Forskarna förnekar inte att sociala, ekonomiska och institutionella faktorer fortfarande påverkar kvinnors motivation och inspiration vad gäller val av arbete. Objektiva begränsningar till kvinnors karriärmöjligheter kan vara svårigheter att lösa barnomsorg, tillgängligheten av arbete, ekonomiska möjligheter och arbete-familj policy på institutionell nivå. Förhandlingar som uppstår vid val av arbete och beslut runt kombinationen arbete-familj förs inte endast på social/objektiv nivå utan även på individuell nivå. Arbete och livsbalansen kan ibland enkelt beskrivas som en balans mellan tid och pengar men är hos många kvinnor mer en daglig kamp mellan vad samhället kräver och normen för moderskap. Tidigare generationers kvinnor hade inte samma möjligheter att välja utbildning och högstatusyrken utan hade rollen som den vårdande föräldern vilket är bilder som dagens kvinnor bär med sig och skall förhålla sig till. Unga familjer lever sällan i dag på samma ort som föräldrar och kan därigenom rent praktiskt inte få stöd och hjälp i vardagens pussel.

Arbetets hängivenhet kan ge en hög inkomst i kombination med en stark känsla av kompetens, tillhörighet och mening. Familjehängivenhet ger en stark känsla av moderskap och intensiv emotionell tillfredsställelse som är kopplat till barnen. Båda områdena kräver arbete och tid som på ett mänskligt sätt skall kombineras oavsett om man är man eller kvinna.

3.5.4 Könbundet arbete-familjeanpassning

Kvinnor med förskolebarn jobbar i jämförelse med män mer i familjevänliga arbeten och i positioner med lägre lön. Den största lön och karriärskillnaden mellan män och kvinnor hänger till viss del samman med att kvinnor lämnar privata sektorn och minskar sina arbetade timmar när de får barn, vilket medför ojämsställda möjligheter för framtida karriärutveckling. Endast 25 % av Norska par med yngre barn (0-6 år) kombinerar det med två heltidsarbeten. Även om kvinnor i åldersgruppen 25-40 år nu innehar en väsentlig högre utbildning och formell kompetens än män är det få kvinnor med hög utbildning som realiserar sin karriär i jämförelse med män. Könsgapet innebär både lön och karriärmöjligheter över en livstid och är även större mellan högutbildade än lågutbildade. Svårigheterna med att kombinera arbete och familj är den mest angivna orsaken till att kvinnor avsäger sig höga positioner i arbetshierarkin. Kvinnors anpassade livsstil efter barnafödande är mer regel än undantag.

Forskarna önskade komma fram till vilka mekanismer som upprätthåller könsbundna mönster där kvinnor anpassar sig till arbete-familj där högutbildade mödrar förväntas vara privilegierade att kombinera de dubbla rollerna. Kvinnor som är arbetscentrerade i likhet med männen och har barn under samma villkor betraktas av omgivningen som att barnen är en förväntad ingrediens i föräldrarnas för övrigt kompletta liv och som blir en hobby för veckoslutet. Kulturella och normativa aspekter påverkar kvinnor och män i alla samhällsklasser men högutbildade kvinnor förväntas av sig själv och omgivningen att vidhålla sitt professionella engagemang.

3.5.5 En oväntad förskjutning av roller- från karriär till omvårdnad

Kvinnorna som deltog i studien var advokater eller konsulter inom prestigefyllda områden och hade investerat mycket i utbildning och karriär. De arbeten som kvinnorna sökt sig till var krävande och traditionellt manliga. Kvinnorna beskrev en oväntad förskjutning från karriär till omvårdnad efter att de blivit mödrar. I intervjuerna framkom kommentarer som att när de intervjuade tidigare före de själva fick barn såg kollegor som var gravida” tyckte de synd om dem som inte skulle kunna arbeta”. Kvinnorna var helt inställda på att göra karriär åtminstone på samma nivå som de män de studerade med. Nu när barnen kommit var de noga med att inte arbeta över för att kunna hämta barnen då deras män arbetade mycket. De beskrev att de var tveksamma till yrkesvalet och hade inga önskemål om att bli chef.

Intervjuerna illustrerade ett skifte från fokus på arbete och karriär till ett fokus på barn och familj. Kvinnorna beskrev att de ändrat sina individuella preferenser och att de genomgått en process där de försökt att förena åtagande vad gäller barnens omvårdnad och karriären. Forskarna menar att det finns olika typer av förhållningssätt till arbete och familj. En grupp prioriterar hemarbetet , en grupp försöker uppnå sina mål vad gäller arbete och hem utan att maximera sina krav, en grupp maximerar sina mål av respekt till både arbete och familjeliv och en grupp väljer att prioritera karriären.

3.5.6 Föräldraledighet för kvinnor och män som valt karriär

När forskarna frågade informanterna om deras män planerade att vara hemma på heltid svarade några av kvinnorna att deras män inte förstod hur fantastiskt det var att vara hemma med sitt barn och att de ej hade den sociala gemenskapen som kvinnor hade.

Föräldraledigheten är i praktiken kvinnorna som utnyttjar då det kulturellt och moraliskt förväntas av kvinnan, både från samhället och från henne själv. Moderskapet för många

norska kvinnor innefattar lång amning som bygger på att kvinnan är hemma med sitt barn den största delen av föräldraledigheten.

3.5.7 Tillbaka till karriären

Mödrarna i studien återgick efter föräldraledighet till heltidsarbete, fokuserade på att kombinera målen både vad gällde karriären och familjelivet. De försökte att arbeta många timmar för att klara arbetets krav men insåg att de även var tvungna att arbeta på kvällen när barnen sov. Många par delade på ansvaret för att lämna och hämta barn på förskolan för att hinna 8-10 timmar på arbetet innan middagen och det var tid för barnen att sova. Många par fick använda helgerna till kombinerat familjeliv och arbete. Informanterna upplevde att kraven från arbete och familj, känslan av att vara oersättlig var svår att kombinera för båda föräldrarna. Kravet från arbetet att vara flexibel och ej kunna förutse arbetstiden i kombination med det förutsägbara ansvaret för barnen upplevdes svårt.

Informanterna uttryckte att det oersättliga ansvaret för barnens omvårdnad är svårt att kombinera med hängivenhet för ett högt krävande arbete. Många av familjerna hade hjälp med städning och tvätt och hade ekonomiska möjligheter till att ta hjälp av barnvakt eller aupair. Kvinnorna uttryckte den främsta orsaken till att det ej var förenligt att kombinera högt krävande arbete och familj med att de inte önskade lämna barnen till professionella för mycket tid. Kvinnorna uttryckte även att det var könsrelaterat hur de upplevde det moraliska i att lämna barnen många timmar och att det var involverat i moderskapet. Efter en period av att försöka maximera ansvaret både på arbetet och hemma bestämde sig kvinnorna i studien för att bli tillfreds med att minska på kraven.

3.5.8 Bryta hängivenheten till arbetet

I högpresterande arbetsorganisationer mäts ofta individuella förmågor, både uttryckligen och underförstått. När individen presterar belönas det men om individen inte uppfyller förväntningarna är det svårt att fortsätta det högkvalificerade arbetet. Kvinnorna upplevde en press då yngre kollegor utan barn högt presterade och fick dem att känna sig okunniga att utföra det som förväntades av dem. Kvinnorna upplevde att ledningen bedömde att de inte hade vad som krävdes för att stå i främsta ledet inom den aktuella verksamheten.

Konsekvensen av att det var svårt att kombinera familj och arbete berodde på dem själva, inte en fråga för organisationen att dela med kvinnan. Kvinnorna uttryckte att de var tvungna att sänka sina ambitioner och från att ha maximerat både på arbetet och hemma byta till deltidsarbete eller familjevänligt arbete i offentliga sektorn. Denna könsbundna arbete-familj

anpassning innebär för kvinnorna ojämsställd ekonomisk position. Informanterna beskrev erfarenheterna av oförenligheten mellan ansvaret för barn och högpresterande arbete som ändrade individuella preferenser. Under det år som kvinnorna hade varit föräldralediga blev introducerade i familjhängivenheten som en alternativ källa till mening, självförverkligande, tillhörighet och identitet. Skiftet från karriär till familjeengagemang kan tolkas som en väg att skydda självkänslan i en sårbar position. Par som uttrycker vikten av ett individuellt val där kvinnan väljer familjeprioritet, skyddar en kulturell och social diskurs där mödrar gör det moraliskt korrekta och naturliga valet. Konsekvensen av denna diskurs befäster från både mannen och kvinnan det legitima att en överger sin karriär. Forskarna menar att människors hängivenhet och övertidsarbete är lämnad relativt ostörd vilket stöder den fortsatta könsopolariserade inställningen till arbete/karriär.

3.5.9 Sammanfattning av studien

Analysen av denna studie där forskarna djup-intervjuat norska karriär kvinnor menar att varken individuella preferenser eller objektiva hinder tillräckligt förklarar varför högt utbildade kvinnor som lever i ett familjevänligt välfärdsland lämnar lovande karriärer efter att de fått barn. Forskarna har försökt att greppa vilka processer och mekanismer som upprätthåller gällande könsmönster där kvinnor ställer om sig från karriär och arbetsengagemang till familjeprioritering. För att förklara dessa intervjuade mödrars skifte från karriär till familj fann forskarna att hinder och omständigheter inte endast är på objektiv och praktisk nivå utan är djupt rotad i den konkurrerande hängivenheten från högpresterande karriär kontra involverat föräldraskap. Forskarna menar att övergången från att vara högpresterande i ett karriärarbete till familjeengagerad går i flera steg. Även kvinnorna i denna studien som hade valt en karriär introducerades i den könsuppdelade föräldraledigheten där man var förälder på heltid och upplevde familjhängivenhet som ett alternativ till mening, självförverkligande, tillhörighet och identitet. Tillbaka till arbetet försökte kvinnorna maximera för att räcka till både på arbetet och i hemmet. Upplevelsen av att känna sig inadekvat och otillräcklig till sina klienter och medarbetare gav en insikt i den omöjliga ekvationen. Kvinnorna sökte sig till mindre krävande arbeten med en mer familjevänlig policy och där de kunde kombinera betalt arbete med ett engagerat moderskap. Informanterna kände sig nöjda över sitt val och upplevde att familjelivet gav ett alternativt engagemang och självkänsla likväl som diskursen att ett tillbakadragande av karriären var det naturliga och moraliskt rätta för mödrar att göra. Norsk familjepolitik är baserat på ett ideal av två arbetskarriärer där tid för barnens omvårdnad har fått en hög prioritet. Så länge delad arbetskarriärsideal förblir till största delen

kvinnans roll att realisera förblir könsrollerna cementerade. Mödrar betalar priset för den inkonsekvens som högpresterande arbete i kombination till föräldraledighet och familjeansvar innebär vilket kostar möjligheter till en eventuell framtida karriär.

3.6 Gender Equality and Fertility in Sweden.

Artikeln är en Svensk kvantitativ studie publicerad i tidskriften Marriage and Family. Studiens syfte var att se om det fanns ett samband mellan faders uttag av föräldraledighet och med det ett ökat antal barn födda i dessa familjer. Data är hämtat från svenska befolkningsregistret 1988-99 och alla svenskfödda par som fick sitt första eller andra gemensamma barn i januari angivna år deltog i studien. 28 500 enbarnsfamiljer och 26 000 tvåbarnsfamiljer ingick i studien (Duvander & Andersson, 2008).

3.6.1 Statistiska uppgifter intressanta för studien

Inkomstuppgifter och utbildningsnivå hos paren hämtades från svenska skatteregistret liksom uppgifter om att parets första gemensamma barn var även kvinnans första barn.

Studiemedlemmarnas inkomst är baserat på årsbasis och inkluderar inkomst från avlönat arbete tillsammans med inkomst från försäkringskassan vid sjukdom och föräldraledighet. Ersättning vid föräldraledighet är redovisad separat i termer av inkomst och ej antal uttagna dagar. Informationen om ersättningen för föräldraledighet i direkt följd efter barnets födsel var anledningen till att man valde par med barn födda i januari. Register och statistik följs på årsbasis och uppgifter är rent metodiskt enklare att få fram vid denna studiedesign.

Forskarna följde parets respektive föräldrapenningsuttag de följande två åren då de flesta föräldrar tar merparten av sin ledighet under den perioden.

3.6.2 Faktorer som påverkar fördelningen av föräldradagar mellan män och kvinnor

Sverige var först i världen med att introducera en könsneutral föräldraledighet där paret själva kan besluta om vem av föräldrarna som skall vara ledig från sitt arbete för att vårda barnet/barnen. Ersättning går ut till alla föräldrar som permanent bor i Sverige och ersättningen betalas ut av staten där storleken varierar utifrån tidigare intjänat belopp.

Antal dagar som ersättning betalas ut och storleken på den ekonomiska ersättningen har varierat men har succesivt utökats till längre ledighet. I samband med barnets födsel har fadern tillsammans med modern 14 dagar med ersättning. Beslut har tagits från politiskt håll att en del av den totala tiden skall reserveras för fadern. Den första reformen kom 1995 där en månad var tilldelad fadern för att sedan, 2002 byggas på med en ytterligare månad.

Ersättningen baseras på inkomsten och 80 % av den betalas ut. Fler män än kvinnor har högre inkomst och får i och med det oftare ett större inkomstbortfall vid föräldraledighet.

Svensk föräldraledighetsreform är med många olika jämförelser generös i termer av ersättningsnivå, längd och flexibilitet. Trots ett system som från politiskt håll har ambition om att gynna jämställdhet mellan män och kvinnor väljer män, om de skall vara föräldralediga och i de fallen under hur lång tid. Den ekonomiska aspekten anges av föräldrar som den viktigaste orsaken till att fäder ej tar ut ledighet i samma utsträckning som kvinnor.

Forskningen visar dock på att fäder med högre utbildning, anställd i offentlig sektor och med partner med högre utbildning är de som tar ut mest föräldraledighet av männen (Duvander & Andersson, 2008).

3.6.3 Påverkar den könsfördelade föräldraledigheten parens fortsatta barnafödande

Studien visar att i familjer där fadern tar föräldraledighet förekommer en högre grad av ett andra barn jämfört med familjer med en fader som ej tar föräldraledigt över huvud taget.

Förekomsten av ett andra barn minskar i nivå med det minskade uttaget av föräldraledighet hos fadern. Förhållandet mellan faderns föräldraledighet och ett andra barn är relativt opåverkat vid kontroll av socio-ekonomiska variabler. Den mindre gruppen av män eller

kvinnor som tar ut extremt mycket eller lite av sin föräldraledighet har den minsta förekomsten av ett andra barn. I de fall kvinnan tar ut extremt mycket föräldraledighet kan det

tyda på att paret ej är jämställda vad gäller lön eller hemarbete eller det kan tyda på att hon ej har något arbete att vara ledig från. I de fall mannen tar ut extremt lite kan det förklaras av

ojämställt förhållande i familjen vad gäller inkomst eller traditionellt ansvar för hem och barn. I de fall han tar ut extremt mycket kan det förklaras av att kvinnan återgår till arbete eller

studier tidigare av olika skäl, får arbete efter arbetslöshet eller återupptar avbrott av studier. Förekomsten av ett tredje barn i familjen sågs mer förekommande hos par där fadern tog en

relativt stor del av föräldraledigheten. Här såg man en stark koppling mellan utbildningsnivå hos paren och faderns uttag av föräldraledighet. Tredjebarnsförekomst sågs främst hos

föräldrar där kvinnan tog extremt lite eller extremt mycket föräldrapenningsuttag. Par där modern tog mer än tre fjärdedelar av sin inkomst från föräldrapenning har den högsta

förekomsten av tredjebarns födsel. Det kan förklaras av att den gruppen kvinnor ej går tillbaka till arbetsmarknaden mellan andra och tredje barnet vilket speglar den dominerande

inkomsten från föräldrapenningsuttag. I de fall kvinnan tog extremt lite uttag kan det förklaras av att kvinnan hade en stark koppling till arbetsmarknaden och en yrkesroll som krävde att

hon återgick efter en kortare periods frånvaro.

3.6.4 Sammanfattning av studien

Studiens syfte var att se om fäders deltagande i föräldraledigheten påverkade fertiliteten hos svenska par. Par där fäderna tog en del av föräldraledigheten hade högre andra och tredje barns förekomst jämfört med de fäder som endast utnyttjade de första 14 dagarna. Fäders inblandning i föräldraledigheten är en viktig aspekt av jämställdhet hos föräldrapar med positiva effekter av delat ansvar och glädje för barn och hem. Vid redovisning av fäders uttag av föräldraledighet anser forskarna i denna studie att Sverige inte kan återspegla ett land med sann jämställdhet mellan könen. Studien visade att familjer med en högre utbildning och inkomst hos fadern påverkade benägenheten att ta ut föräldraledighet.

En viss evidens framkom där man såg att fäders deltagande i föräldraledigheten påverkade barnafödandet positivt. En försiktighet framkom dock från forskarna att göra anspråk på att studiens fynd nödvändigtvis reflekterade jämställdhetsorsak till parets ökade barnafödande. Forskarna menar att det behövs mer avancerade studiemodeller med möjligheter till att kontrollera för andra bidragande faktorer för att säkert se ett samband mellan jämställdhet och ökat barnafödande. För att studera sann könsjämställdhets påverkan på fertiliteten krävs det att det är mycket mer vanligt förekommande att fäder tar omfattande perioder av föräldraledighet. Utveckling mot en mer symmetrisk fördelning av föräldraledigheten innebär att svenska mödrar lämnar ifrån sig delar av den generösa fördelen. Svenska fäders deltagande i föräldraledigheten ökar stadigt vilket påverkar sambandet till ett mer jämställt och barnvänligt svenskt samhälle.

3.7 Resultat av den jämförande analysen

I både de kvalitativa och kvantitativa studierna kunde efter analys olika aspekter som påverkar jämställdhet i föräldraskapet läsas ut vilket var syftet med den här studien. Sex olika aspekter kom fram: ”gamla roller lever kvar”, ”medvetenhet”, ”förändringsperspektivet”, ”konflikt”, ”jämlikhet och föräldraskap”, ”jämställdhet gynnar båda könen”.

Gamla roller lever kvar

Dagens föräldrar påverkas av tidigare generationers syn på vad som är lämpligt utifrån att du är kvinna eller man och de val som görs präglas ofta av invanda mönster som finns hos varje individ. I den finska studien (Perälä-Littunen, 2007) där tre generationer beskriver goda föräldrar uttrycker informanterna hur kvinnor och män är och förväntas vara i förhållande till

att de är föräldrar. Härenstam och Bejrot (2001) beskriver synen på mäns och kvinnors olika roller och hur det påverkar våra val. De beskriver i sin studie att ”gamla roller lever kvar” trots att de flesta av dagens föräldrar arbetar och där tidigare generationers roller måste omförhandlas. Halrynjo och Lyng (2009) i den norska studien med intervjuer av karriärkvinnor tar även de upp hur ”gamla roller lever kvar” där kvinnor tar den största delen av föräldraledighet med efterföljande huvudansvar för hem och omsorg om barnen. Johansson och Klinth studie (2007) visar också på att föräldraledigheten är ett tydligt exempel på att kvinnor bär rollen som den primära vårdaren och med det tar ut den största delen av ledigheten.

Medvetenhet

Aspekten ”medvetenhet” går igenom alla fem artiklarna. Informanterna beskriver att de är medvetna om de roller som kvinnor och män bär med sig samtidigt som de i dag har ett önskemål att leva i ett jämställt förhållande med gemensamt ansvar för familjen både ekonomiskt och praktiskt. Artikel skriven av Johansson och Klinth (2007) med manliga fokusgrupper tog upp att det hos många män fanns en ”medvetenhet” om mäns och kvinnors roller men att de inom olika grupper kunde påverkas av den kultur de levde i. Den finska studien med intervjuer av tre generationer (Perälä-Littunen, 2007) visade också på att informanterna var medvetna om att samhällsutvecklingen med att båda föräldrarna arbetar utanför hemmet leder fram till att könsrollerna behöver förändras. Halrynjo och Lyng (2009) beskriver i sin studie att kvinnorna var medvetna om att trots önskemål om att inneha ett högpresterande arbete fick de ge avkall på karriär i kombination med barnafödande.

Förändringsperspektiv och Konflikt

Aspekterna ”förändringsperspektiv” och ”konflikt” kommer tydligt fram i alla artiklarna där informanterna beskriver att både kvinnor och män har rätt till kombinationen arbete och familjeliv men att det är konfliktfyllt att få den totala arbetsbördan lika mellan män och kvinnor. Vid analys av artikeln om olika familjemodeller (Härenstam & Bejrot, 2001) framkom detta att föräldrars roller har förändrats över tid och att hitta en balans kan vara konfliktfyllt för många människor. Duvander och Andersson (2006) ger också uttryck för att föräldraledigheten till största delen är könsbunden vilket kan ge en konflikt mellan fördelningen av föräldrapenningsuttag och möjligheter till karriär och löneutveckling. Johansson och Klinth (2007) skriver i sin studie att männen som kommit till Sverige från andra kulturer upplever en större konflikt mellan sitt hemlands roller mellan män och kvinnor

i förhållande till den debatt som pågått i Sverige sedan 70-talet och med det utvecklade diskussionen om vad som är manligt och kvinnligt.

Jämlikhet och föräldraskap

Aspekten ”jämlikhet och föräldraskap” blev tydlig i artikeln med manliga fokusgrupper. Johansson & Klinth (2007) skriver att männen uttrycker en vilja att vara en god, delaktig och jämställd förälder finns men att villkoren kan skilja sig avsevärt mellan olika grupper. Familjer kan ha olika utgångslägen vad gäller kulturella normer, hälsa, ensamstående förälder och skiftande ekonomiska möjligheter vilket gör att de inte lever under jämlika förhållanden vad gäller möjligheten till att välja föräldraledighet och att kunna dela föräldraskapet jämställt. Denna aspekt kom ej fram i de övriga fyra artiklarna där normen för en familj var en man och kvinna med barn boende i hemmet och där båda arbetade utanför hemmet.

Jämställdhet gynnar båda könen

I tre av artiklarna (Halryngo & Lyng, 2009; Härenstam & Bejrot, 2001; Johansson & Klinth, 2007) framkom vid analys en aspekt att ”jämställdhet gynnar både män och kvinnor”. Kvinnor gynnas av ekonomiskt oberoende och en utvidgad tillhörighet som ett avlönat arbete ger och männens hälsa gynnas också av ett mindre risktagande som ett vårdansvar innebär (Bekkengen, 2002; Månsdotter, 2009).

4 Diskussion

4.1 Metoddiskussion

Underlaget för denna uppsats har varit analys av fem vetenskapliga artiklar där tre av dem har utförts med kvalitativ metod och två med kvantitativ. En beskrivande litteraturstudie valdes som lämplig metod då aktuell forskning kring jämställdhet i förhållande till föräldraskap skulle undersökas. Artiklarna visade på olika perspektiv av jämställdhet och gav studien underlag för flera dimensioner av ämnet vilket väl täckte in syftet att analysera centrala perspektiv på forskningen. Kvalitativ forskning skall spegla människors upplevelser av sin verklighet vilket gör att det kan finnas mer än en sanning (Bryman, 2011). I de två kvantitativa artiklarna täcker studierna in ett större antal människors åsikter och handlande men får ej den enskildes uppfattning i en fråga. De tre artiklarna som redovisar kvalitativa studier fångar en mindre grups åsikter men ger en djupare beskrivning av ett fenomen som exempelvis människors upplevelse av jämställdhet i föräldraskapet. De flesta människor har

bilder av hur föräldrar är eller skall vara, ofta präglad av egen barndom och uppväxt (Elvin-Nowak, 2003). Kvinnor och män som lever i en relation har roller som påverkas om de blir föräldrar. Beskrivningen av goda föräldrar liksom kvinnors och mäns erfarenheter av jämställt föräldraskapet kan dock se olika ut. Det gör att det sociala fenomenet som belyses i denna studie möjligen kan gälla för individer som är föräldrar och i deras kontext (Elvin-Nowak, 2003 & Perälä-Littunen, 2007).

Överförbarheten har att göra med om resultaten även kan gälla andra grupper (Bryman, 2011). Då de artiklar som granskats i den här studien i många fall pekar på liknande resultat utifrån olika metoder och synvinklar ökar möjligheten för överförbarhet till familjer med två vuxna, barn som bor i familjen och där båda arbetar.

Pålitligheten innebär att det skapas en tillgänglig redogörelse av forskningsprocessens faser såsom syfte och val av data som utgör analysmaterial. Hänsyn måste tas till ändrade förhållanden över tid, det vill säga att datainsamlingen har skett över lång tid eller analysunderlaget är från äldre datum vilket gör att materialet måste bedömas om det är aktuellt (Friberg, 2006). Vid sökning var det önskvärt att artiklarna var från 2005 eller senare. En artikel från 2001 (Härenstam & Bejrot) valdes ändå att inkluderas i studien då ingen artikel som berörde ämnet jämställdhet i förhållande till hälsa återfanns med nyare datum och var relevant för uppsatsens syfte. Artikeln hade ett stort antal deltagare och speglade väl föräldrars syn på jämställdhet i kombinationen arbetsliv och familj och hur det påverkar hälsan. Forskning om jämställdhet och folkhälsa fortgår men vid min artikelsökning fann jag ingen mer aktuell artikel med den frågeställningen.

Trovärdigheten styrks i resultatet genom att valda artiklar är granskade och publicerade i vetenskapliga tidskrifter och redovisar män och kvinnors åsikter och handlande när det gäller jämställdhet i förhållande till föräldraskapet vilket speglar uppsatsens syfte (Bryman; 2011). Objektivitet betyder saklighet och opartiskhet, vilket i detta sammanhang innebär författarens förmåga att vara neutral och inte färgas av sin förförståelse. Det skall vara uppenbart att författaren inte medvetet låtit personliga värderingar påverka utförandet och slutsatserna från en egen horisont (Bryman, 2011). Många års arbete som barnmorska med blivande och nyblivna föräldrar gör att förförståelsen kring det valda ämnet finns och det har varit viktigt att under hela processen medvetet granska risken för att egna åsikter kan påverka resultatet. Beskrivande litteraturstudie som metod för att få ökad kunskap om jämställdhet i förhållande till föräldraskap bedömdes relevant då det gav en större insikt, bredd och förståelse för vilka faktorer som påverkar kvinnors och mäns roller. Ett brett kunskapsunderlag är värdefullt för en eventuellt framtida empirisk studie. Valet av artiklar speglade väl det som beslutats att

undersöka men begränsningen av antal artiklar kan göra att ytterligare aspekter på jämställdhet ej kom med i denna uppsats. Ingen begränsning av länder där studier var skrivna fanns då sökning av artiklar utfördes men de flesta relevanta artiklar visade sig vara från Norden vilket resulterat i att den här studien speglar förhållanden i Norden.

4.2 Resultatdiskussion

Syftet med studien har varit att undersöka vad aktuell forskning i Norden har kommit fram till vad gäller jämställdhet mellan kvinnor och män och om könsroller har betydelse när det kommer barn till familjen. Fokus har främst kommit att gälla barnets första år men föräldraskapet innebär ansvar för barnens omvårdnad och fostran, inte sällan i dag upp till de år 19-20 år.

Kvinnor och män påverkas olika av jämställdhet. Männen får bekräftelse och lovord när de deltar i hemmets sysslor och barnens omvårdnad vilket kan leda till att mannen känner sig nöjd och därmed indirekt påverkar hälsan positivt. Kvinnorna kritiseras när de lämnar sina barn för att arbeta och eventuellt göra karriär vilket kan leda till negativa känslor och möjligen också en sämre hälsa. Nuvarande forskning tyder dock på att ett jämställt samhälle är positivt för både vuxna och barns hälsa. Den sammanställning som Anna Månsdotter (2009) gjort av svensk jämställdhetsforskning i förhållande till folkhälsa visar även på att processen mot jämställdhet kan påverka folkhälsan negativt. Kvinnor har tagit över traditionellt sett manliga områden innan männen har tagit över de kvinnliga områdena. Det innebär att kvinnor utbildar sig och har ett avlönat arbete men bär fortfarande rollen som den primära föräldern med ansvar för barnens omvårdnad och hemmets skötsel. Detta missgynnar kvinnan i form av överbelastning och fortsatt underordning i samhället. Ett gott stöd av sin partner gör att den föräldern som är hemma med barnen känner att det är ett viktigt arbete som båda parterna prioriterar.

Aspekten ”gamla roller lever kvar” kom fram vid analys av den första artikeln (Perälä-Littunen, 2007) som handlade om beskrivningar av goda föräldrar. Kvinnor och män bär med sig en bild av den goda föräldern utifrån tidigare erfarenheter och den norm som råder i den tid och det sammanhang människor lever i. Tre olika generationers syn på föräldraskap betyder att de äldsta var föräldrar på 1950-talet och informanterna i den yngsta generationen hade små barn eller kanske inte var föräldrar ännu. Majoriteten av informanterna var kvinnor (84 %) vilket kan spegla resultatet av studien. Det var få kvinnor som arbetade utanför hemmet på 50-talet och rollerna mellan kvinnor och män var mer tydliga då modern var hemma med ansvar för hem och barn och mannen hade det ekonomiska ansvaret för familjen.

Kvinnor och män från den äldsta generationen beskrev att de visste vad som förväntades av dem och att rollerna mellan män och kvinnor var tydligt uppdelade. De gav dock sitt beröm till dagens fäder som är mer delaktiga i barnens behov och har en mer nära relation till barnen. Mellangenerationen som var föräldrar på 1970-talet var de som hade fått bli pionjärer i jämställdhet då många kvinnor började arbeta utanför hemmet. Samhällsdebatten runt jämställdhet blev allt intensivare under den period de hade barn som bodde hemma och rollerna var inte längre så tydliga. Både kvinnor och män i artikeln uttryckte en ambivalens när de skulle beskriva goda föräldrar då de var positiva till jämställdhet men gav exempel på modern som den vårdande och fadern som stark och hade ansvar för familjens ekonomi. Den yngsta generationen tryckte mest på att ansvaret för barnen delade föräldrarna lika men gav samtidigt uttryck för att modern stod sina barn närmast. Normer för vad som förväntas av föräldrar lever kvar samtidigt som samhället strävar efter att kvinnor och män skall dela lika på uppdraget som ”goda” föräldrar. Informanterna i den finska studien visar på en ambivalens när de skall beskriva goda föräldrar. De lyfter fram att i dag är fäderna mer deltagande i vården av sina barn och mödrarna delar ansvaret för familjens ekonomi vilket de tycker är bra men återkommer vid flera tillfällen att modern står sina barn närmast. Kvinnans roll som den vårdande föräldern och fadern den som skyddar och tar ansvar för familjens ekonomiska trygghet finns fortfarande kvar (Perälä-Littunen, 2007). Det framkom i svaren att modern var den primära föräldern som stod sina barn närmast och var den som lyssnade och vårdade. Samtidigt som informanterna uttryckte att rollerna hade förändrats till det bättre där båda föräldrarna var delaktiga i barnens omvårdnad och fostran fanns det en ambivalens i vilka roller som tillhörde modern respektive fadern. Många föräldrar i dag önskar vara delaktiga i sina barns liv men bär med sig roller om vad som är lämpligt utifrån att de är man eller kvinna (Bekkengen, 2002; Elvin-Nowak, 2003; Härenstam & Bejerot, 2001; Johansson & Klinth, 2007; Perälä-Littunen, 2007; Rydén, 2004).

Simone de Beauvoir (1949) menade i sina uttalanden om könsroller att det fanns en värdering av män och kvinnor, mannen var det första könet och kvinnan kompletterade. Denna teori kommer i konflikt med informanternas beskrivning av män och kvinnor som föräldrar där de beskriver modern som den som känslomässigt står sina barn närmast och fadern kompletterar med styrka och ekonomisk trygghet (Perälä-Littunen, 2007).

Ulrich Becks teori (1988) om att den moderna familjen är en förhandlingsfamilj där roller, arbetsfördelning och själva relationen är under ständig omprövning kommer fram i alla fem artiklarna. Föräldraledigheten är en omdebatterad reform som politiker och samhälle använder som mått på jämställdhet (Faktablad om Regeringens jämställdhetspolitik, 2009). Rymmer

den hela lösningen på ett jämställt föräldraskap? Dagligen debatteras detta ämne i media och förslag finns på att kvotera ledigheten mellan föräldrarna. Helt klart är att kvinnorna tar ut det mesta av denna ledighet och skapar därigenom en möjlighet att lära känna det lilla barnets behov och med det bli den förälder som tar det största ansvaret för omvårdnaden. Hemmets skötsel faller oftast på den som är i hemmet och skapar rutiner som den föräldern som arbetar utanför hemmet inte alltid behöver ta ansvar för. Denna uppdelning måste sedan omförhandlas då båda föräldrarna yrkesarbetar (Bekkengen, 2002; Elvin-Nowak, 2003).

Aspekten ”jämställdhet gynnar båda könen” var tydligast i den artikel där författarna kunde dela in familjerna i olika grupper utifrån den balans som paren upplevde att de uppnått (Härenstam & Bejerot, 2001). Forskningen säger att balans mellan avlönat arbete och arbete i hemmet måste råda för att bibehålla en god hälsa och ett förhållande som båda parter önska fortsätta leva i. Även vid analys av den norska studien (Halrynjo & Lyng, 2009) framkom denna kategori. Jämställdhet innebär att hänsyn tas till kvinnor och mäns specifika behov vilket bör beaktas vid exempelvis sjukdom och vård. Kvinnor och män kan uppvisa olika symtom vid exempelvis stress och det är viktigt att hänsyn tas till det vid kontakt med vården. Forskningen har visat att två personer med samma symtom behandlas olika utifrån om det är en man eller kvinna (Smirthwaite, 2007). Ökad jämställdhet innebär samma rättigheter och möjligheter för både kvinnor och män att utbilda sig och att ha ett meningsfullt arbete som ger ekonomisk frihet. Kombinationen av föräldrarollen och rollen som yrkesarbetande gynnar hälsan om det finns en balans i fördelningen mellan rollerna och att den totala arbetsbördan är hanterbar. Teorin om att jämställdhet som inkluderar familjelivet kan gynna kvinnor genom minskad stress samtidigt med att män gynnas av rollexpansionen. Kvinnor upplever mindre belastning när omsorgen om barn och hemmets skötsel delas lika i relationen. Männerna gynnas av rollen som deltagande förälder där studier visat på att de upplever bättre psykisk och fysisk hälsa (Månsdotter, 2009).

Antonovskys teori (1991) om salutogenes och ”känsla av sammanhang” var användbar i alla fem artiklarna och stödjer teorin om vikten av att upprätta en balans och vara betydelsefull både i sin familj och i arbetet. Hälsa uppnås om mängden arbete känns hanterbar och meningsfull om föräldrarna kan förhålla sig till de krav arbete och familj innebär.

Aspekten ”konflikt” framkom i tre av artiklarna (Duvander & Andersson, 2006; Halrynjo & Lyng, 2009; Härenstam & Bejerot, 2001). Unga kvinnor och män skall ha samma möjligheter att studera och arbeta inom de områden som de önskar. Om önskemål för högre studier finns ser dagens unga kvinnor och män det som en självklarhet att möjligheten att göra karriär och

skaffa sig en ekonomisk trygghet inte skall vara beroende av det kön du har. Kvinnor är i dag en majoritet på svenska och norska universitet (Jämo, 2012) och har en stark drivkraft till högre studier och ett engagerat arbetsliv. Kvinnorna i den norska artikeln (Halrynjo & Lyng, 2009) beskrev att de inte hade förväntat sig att de skulle omprioritera betydelsen av tiden med barnen i förhållande till arbetet i den utsträckningen som blev fallet efter att de fått barn. Anknypningen till barnen var en så stark motpol till engagemanget i karriären. Vad skulle vi kunna förvänta oss om män tillbringade mer tid med sina små barn? Skulle vi få ett mer jämställt arbetsliv med andra prioriteringar och skulle diskussionerna gå i en annan riktning där man värdesätter fler parametrar än ekonomi och materiella värden (Halrynjo & Lyng, 2009).

Reglerna vad gäller föräldraledighet är liknande i Sverige, Norge och Finland. Ett års ledighet med 80 % av lönen och ytterligare några månader med en mindre ersättning betalas ut och föräldrarna kan i stor utsträckning själva välja hur de fördelar ledigheten sig i mellan (Försäkringskassan, 2012 ; Regjeringen.NO, 2008). Ett års föräldraledighet är praxis i Norge och en social rättighet även inom krävande organisationer med högutbildade kvinnor. Statistiken visar dock på att den största delen tas ut av kvinnorna. Det ojämslällda föräldraledighetsuttaget bidrar till uppdelningen mellan könen vad gäller prioritering av arbete/familj (Halrynjo & Lyng, 2009; Johansson & Klinth, 2007).

Aspekten ”medvetenhet” framkom i alla fem artiklarna. Samhället har i sina ambitioner att få ett mer jämställt föräldraskap framställt föräldraledigheten som ett ”erbjudande” i hopp om att det skall tilltala männen. Många män betonar också att samvaron med barnen ger dem tillfredsställelse och perspektiv på vad som är viktigt. Naturligtvis är det så att föräldraledigheten ger en emotionell upplevelse och erfarenheter av att träna flexibilitet och samordning. Det ger något men det krävs också insatser vilket även måste diskuteras för att uppnå det jämställda föräldraskapet. Samhällets kampanjer för att öka männens föräldraledighetsuttag har av en del män tolkats som ”påhopp” då de själva upplever att de prioriterar familjen. Enligt författarna Johansson och Klinth (2007) är många män i dag angelägna om att ta del av barnens omvårdnad men könsbundna system lever kvar på arbetsplatser. I många grupper lever attityder om vad som är ”manligt” och ”kvinntligt” kvar. I artikeln där manliga fokusgrupper samtalade om föräldraskap, jämställdhet och könsroller blev det tydligt att normen för en familj inte så sällan kolliderar med verkligheten. När familjer beskrivs i samhällsdebatt och media så är normen en man och kvinna med den svenska kulturen som bakgrund, som har arbete och är etablerade i samhället. Den bilden av

familj och föräldraskap var underlag för mycket diskussion i de manliga fokusgrupperna (Johansson & Klinth, 2007).

Aspekten ”jämlikt föräldraskap” kom tydligt fram i artikeln med manliga fokusgrupper (Johansson & Klint, 2007) där informanterna tryckte på att människor har olika resurser. Hos de flesta män och kvinnor finns en önskan att bära den ansvarsfulla rollen som ett föräldraskap innebär men som av olika strukturella, sociala och psykologiska orsaker möter hinder. I de fall barnen lever med en förälder är det oftast modern som har vårdnaden och barnen saknar manliga förebilder. Familjer med arbetslöshet har inga val att göra då föräldraledighet blir aktuell, det finns inget arbete att söka ledighet ifrån. Familjer med missbruk eller psykisk sjukdom hos antingen modern eller fadern ger inte heller samma möjligheter till ett jämlikt och jämställt föräldraskap (Johansson & Klinth, 2007). Alla nordiska länder har invandring och i de familjer där föräldrarna kommer från länder med annan social, religiös och kulturell bakgrund kan debatten om jämställdhet bli en kulturkrock vad gäller synen på vad som är manligt och kvinnligt. Både män och kvinnor påverkas när de får barn men behoven kan se olika ut. Förväntningarna på sig själva och varandra påverkar parrelationen och kravet på en närvarande pappa innebär även en förändring i kvinnans roll där det tidigare varit tydligt vad som är manligt och kvinnligt (Rydén, 2004).

Studier har visat på att jämställdhet i uttag av föräldraledighet påverkar familjestorleken men en svårighet finns att analysera alla bakomliggande faktorer till att människor får barn och när i livet detta sker. Det som kan läsas ut av Duvander och Anderssons (2006) forskning är att föräldrarnas utbildning påverkar ett mer jämställt uttag av föräldraledighet. Viss tveksamhet råder kring om barnantalet i familjerna är ett rent mått på jämställdhet och det finns ett behov av ytterligare forskning inom det området för att helt säkert säga att det är jämställdhetsfaktorn som avgör familjens storlek. Ekonomi är en viktig faktor för familjer och från politiskt håll har olika åtgärder lagts fram som flerbarnstillägg, intervall mellan barnen och jämställdhetsbonus men dessa åtgärder är svåra att värdera i vilket hänseende detta har påverkat familjestorleken (Duvander & Andersson, 2008).

4.3 Konklusion

Utifrån resultaten som framkommit vid analys av de fem vetenskapliga artiklarna är strävan efter att upprätta ett jämställt föräldraskap av största värde. Det påverkar män och kvinnors möjligheter att välja sina liv vad gäller självständighet, ekonomisk frihet, hälsa och en gynnsam uppväxt för barnen med två deltagande föräldrar och är på så sätt också en folkhälsofråga. Vi som i vår profession möter blivande och nyblivna föräldrar har ett ansvar att stödja kvinnor och män i deras nya roller och genom kunskap, medvetenhet och samverkan kring de här frågorna öka förutsättningarna för ett gynnsamt föräldraskap och med det ge barnen en god uppväxt.

Familjecentralen är ett gott exempel på en arena där flera yrkesgrupper möter familjer från graviditeten och fram till skolstarten. Även skolbarnens föräldrar har tillgång till råd och stöd av kurator och kan få hjälp med de frågeställningar som kan komma upp runt relationer och föräldraansvar. Samverkan mellan yrkesgrupper gör att föräldrarna tidigt kan få stöd och i större utsträckning förebygga ohälsa. Min förhoppning är att denna uppsats skall ge oss som möter blivande och nyblivna föräldrar en ökad förståelse för föräldrars livssituation. Det finns ett värde i att uppmuntra båda föräldrarna till att delta i barnens liv vad gäller omvårdnad och utveckling. Hur ser vi på manligt och kvinnligt och bemöter vi båda föräldrarna likvärdigt? Varje familj bär på svaret vad som passar för deras familj och de biologiska förutsättningarna vad gäller graviditet och amning kan vi inte ändra på. En god anknytning till sina barn kan både kvinnor och män utveckla. Kvinnor får ett försprång av de biologiska förutsättningarna men män som tillbringar mycket tid med sina barn kan utveckla en trygg anknytning och livslånga band till sina barn.

Fortsatt forskning

Det skulle vara intressant att intervjua föräldrar om hur de upplever jämställdhet i sina relationer efter det att barnen kommit till familjen. Har utvecklingen gått framåt vad gäller jämställdhet eller är könsrollerna fasta och bundna till biologin. Det skulle även vara intressant att få veta vad dagens föräldrar har för verktyg för att balansera sin livssituation. Vad skiljer paren som har en balanserad familjesituation med utgångspunkten att båda föräldrarna upplever att de har en jämn arbetsbelastning vad gäller det avlönade arbetet och arbetet i hemmet mot de familjer där den ena parten dubbelarbetar.

Referenser

- Alldén, L., Rogoff Ramsøy, N., & Vaa, M. (1986). *Det Norske Samfunn*. Oslo: Gyllendal Norsk Forlag.
- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Köping: Natur och Kultur.
- Bekkengen, L. (2002). *Man får välja-om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö: Liber.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Duvander, A-Z., & Andersson, G. (2006). Gender Equality and Fertility in Sweden. *Marriage and Family Review*, 39:1-2, 121-142.
- Elvin-Nowak, Y., & Thomasson, H. (2003). *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinna och man*. Stockholm: Albert Bonnier förlag.
- Folkhälsoinstitutet. Folkhälsopolitisk rapport 2005. *Jämställdhet- Samband mellan bestämningsfaktorn och hälsa*. Hämtad 120510 från: www.fhi.se/PagesFiles/3308/r2005-folkhalsopolitisk-rapport.pdf s. 165-167.
- Friberg, F. (red.). (2006). *Dags för uppsats*. Borås: Studentlitteratur.
- Försäkringskassan (2012). <http://www.forsakringskassan.se/press/pressme>
- Giddens, A. (1998). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Grönlund, A., & Halleröd, B. (red.). (2008). *Jämställdhetens pris*. Umeå: Borèa Bokförlag.
- Halrynjo, S. & Lyng, S.T. (2009). Preferences, constraints or schemas of devotion? Exploring Norwegian mothers' withdrawals from high-commitment careers. *The British Journal of Sociology*, Vol 60 Issue 2, 321-343.
- Härenstam, A., & Bejerot, E. (2001). Combining professional work with family responsibilities a burden or a blessing? *International Journal of Social Welfare*, 10: 202-214.
- Integrations- och jämställdhetsdepartementet. (2009). *Faktablad om Regeringens jämställdhetspolitik*.

Johansson, T., & Klinth, R. (2007). De nya fäderna. Om pappaledighet, jämställdhet och nya maskulina positioner. *Tidskrift för genusvetenskap nr 1-2*, 143-166.

Jämställdhetsombudsmannen (Jämo). *Svensk jämställdhetshistoria*. Hämtad 120425 från: www.feministen.se/a/jamstalldhetshistoria-jamo

Månsdotter, A. (2009). *Jämställdhet och folkhälsa- Ett kunskapsunderlag*. Stockholm: Karolinska Institutet, SLL.

Månsdotter, A. (2010). Jämställdhet, Folkhälsa och Föräldraförsäkring: Vilka sociala och hälsorelaterade förhållanden föregår pappaledighet? Sammanfattning och försvenskad version. *Journal of Public Health Policy*, 2010, 31 (3): 324-41.

Perälä-Littunen, S. (2007). Gender Equality or Primacy of the Mother ? Ambivalent Descriptions of Good Parents. *Journal of Marriage and Family*, 69, 341-351.

Regjeringen. NO. NOU:2008:6. *Kjønn og lønn*. Hämtad 120515 från: www.regjeringen.no/nb/dok//nouer.html?id=1767

Rydén, B. (2004). *När kvinnor och män får barn*. Lund: Lunds universitet. Institutionen för psykologi.

SCB 2010. *På tal om kvinnor och män*.

Seip, A-L., & Ibsen, H. (1989). Morsøkonomi, familieøkonomi og samfunnsøkonomi. *Historisk Tidskrift (4)*: 412-433.

Smirthwaite, G. (2007). *(O)jämställdhet i hälsa och vård*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.

World Health Organisation. World Health Report 2008: *Primary care now more than ever*. Hämtad 120420 från: www.who.int/whr/2008/whr08_en.pdf

Åström, G., & Hirdman, Y. (red). (1992). *Kontrakt i kris*. Helsingborg: Carlsson Bokförlag.